

תשורה

משמחת הנישואין של

מנחם מענדל וזיסל

צירקינד

כ"ח מנחם-אב ה'תשע"ה

אנו מודים להשי"ת על כל הטוב אשר גמלנו, ובחסדו הגדול זיכנו בנישואי צאצאינו החתן התמים הרב מ' מנחם מענדל שי' עב"ג הכלה המהוללה מרת זיסל תח"י.

התודה והברכה מובעת בזה לבני משפחתנו, ידידנו ומכירינו שבאו מקרוב ומרחוק להשתתף בשמחתינו כדי לשמוח אתנו יחדיו, ולברך את הזוג יחיו, ואותנו כולנו, בברכת מזל טוב, וחיים מאושרים בגשמיות וברוחניות.

על יסוד הנהגתו של כ"ק אדמו"ר מהורי"צ שחילק 'תשורה' מיוחדת בחתונת כ"ק אדמו"ר נשיא דורינו, מוגשת בזה תשורה מיוחדת -- הכוללת: ליקוט מכמה אגרות קודש של כ"ק אדמו"ר נשיא דורינו, וכן לקט של כמה מענות קודש, אמרות, וסיפורים, כמפורט בפנים.

כמו כן נדפסו כאן ליקוט של כמה תשובות בעניני הלכה באנגלית, שנכתבו ע"י החתן שי' במסגרת אימייל הלכה יומית, לע"נ - להבחל"ח - אביו הרב יצחק ע"ה. וזאת למודעי, שישנם יותר ממאה תשובות, והנדפס כאן הוא רק חלק קטן, ואי"ה מתכוננים להכינם כולם לדפוס. ומי שנדבחה לבו ורוצה להשתתף בהוצאות הספר נא ליצור קשר באימייל oldhebrewbooks@gmail.com.

הא-ל הטוב, הוא יתברך, יברך את כבודו ואנשי ביתו יחיו, בתוך כלל אחב"י יחיו, בברכות מאליפות מנפש ועד בשר, ובמיוחד בברכה העיקרית שנזכה ללכת משמחה זו לשמחה העיקרית "שמחת עולם על ראשם", בביאת משיח צדקנו, תומ"י ממש.

בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה

משפחת צירקינד ומשפחת וואלף

יחידות

הבא לקמן הם קטעים מרשימת הרב יצחק צירקינד ע"ה, (אביו של - יבלחט"א - החתן שי), שנכתב לפני הרבה שנים, שבו מתאר כמה יחידות עם כ"ק אדמו"ר, והוראות שנאמרו לאביו הרב אליעזר צבי זאב ע"ה. אי אילו הוספות ניתוספו ע"י המעתיק בחצאי ריבוע.

קודם הבר מצוה הייתי הולך ליחידות בכל שנה ביום הולדת אבי ומורי. הי' שואל אותי מה אני לומד והי' שואל איזה קושיות ושנה א' אני זוכר ששאל לי הרש"י דפ' חיי שרה דבת כ' כבת ז' כו'.

פ"א שאל או"מ עבור שחיטה [של עופות] בליין (line), ואמר וואס זאל איך טאן אז פינף און זיבעציג פראצענט פון די שחיטה (אין אמעריקע) איז אויף א ליין.

ופ"א הורה לו כ"ק אד"ש שלא לעשות תגין בהזמנות וכו' רק בסת"ם. [=מסופר שבחתונת אחי אביו, נדפסו ההזמנות בכתב אשורית, והורה כ"ק אדמו"ר לקחת ההזמנות בחזרה ולקברם. וראה בס' שערי הלכה ומנהג ח"ג ע' של"ז-ח].

ופ"א שאל או"מ בהנוגע לכתובת סת"ם באיזו פעדער או עט, ואמר כ"ק אד"ש דאכט זיך מען נוצט גענוצענע. [=ידוע שכ"ק אדמו"ר א"ל לא להשתמש בעט].

בשנה שנפטר דודי זושא ע"ה ותנצב"ה [תשכ"ו] כשהלכנו ליחידות אמר כ"ק אד"ש לאו"מ שלום עליכם אייך ר' אליעזר.

פ"א שאל כ"ק אדמו"ר לאו"מ [התוכן] איר פלעגט שרייבן הגהות אויף רש"י [=היינו הרש"י שיחות] פארוואס האט איר אויפגעהערט, עס וועט זיין א פארבריינגען די שבת ט"ו ניסן [?] און דער נעקסטער שבת גרייט זיך צו.

בשנת הבר מצוה [שלי] האבן מיר געשטעלט משקה ביים התוועדות, השבוע קודם שהתחלתי להניח תפילין, ואמר כ"ק אד"ש די הכנה זאל זיין כדבעי.

השבוע קודם הבר מצוה האבן מיר עוד הפעם געשטעלט משקה, ואמר כ"ק אד"ש די אלע ברכות וואס מען האט געוואונטשן זאל מקויים ווערן.

בשנה אחר הבר מצוה נכנסתי ביום ה' אור ליום ו' והיום הולדת הי' ביום ו' ואמר לי כ"ק אד"ש להעביר הסדרה ביום ו'.

[קטע מיחידות אור ליום ז' טבת תשל"א: הזכיר בהפ"נ ש] "אבי זקני מרדכי שכנא בן זישא ביקש ממני שאזכרהו לפני כ"ק אדמו"ר שליט"א לברכת רפואה שלימה". [מענת כ"ק אדמו"ר הי'] "דו זאלסט איבערגעבן דעם זיידע אז איך וועל אים דערמאנען אויפן אהל, (אויף? פאר?) אריכות ימים ושנים טובות, זען נחת פון קינדער און קינדס קינדער".

להעיר שזקני שבק חיים לכל חי בשנה זו ביום ח' אייר ותנצב"ה. כ"ק אד"ש ליווה המטה עד הקארנער עבר קינגסטאן. בשבת שבתוך השבעה פ' אחרי מות הי' התוועדות [=סיפר שאביו שינה אז מקומן] והסתכל כ"ק אד"ש באו"מ עד שהגבי' ראשו ורמז לאו"מ שיאמר לחיים, השיחה הא' הי' בהנוגע למיתה פ' אחרי מות וכו' שהי' גם היארציית של אחי אד"ש, בין שיחה הא' לב' הביט עוה"פ על או"מ וקרא לרמ"פ כ"ץ ואמר לו שיאמר לאו"מ ש-ער זאל ניט זיין אזוי טרויעריג, ער זאל אויסטיילן משקה צו חסידים (הלשון [בדיוק] איני יודע), ובעת שחלק הביט כ"ק אד"ש און ער האט גשמייכלט.

מוצש"ק הנ"ל הביא בנימין קליין לאמי זקנתי מכ' תנחומין מכ"ק אד"ש.

מענות קודש

מענות קודש מכ"ק אדמו"ר להרב אליעזר צבי זאב צירקינד ע"ה (זקנו של- יבלחט"א - החתן שי')

[המענה דלקמן הוא ככל הנראה מסוף חודש תמוז - תחלת מנחם אב תשמ"ב:]

נת' (והמצו"ב) ות"ח על הבשו"ט. (1).

חומש דברים¹ - שהזמ"ג. ובודאי יסויים כמוכרז ליום דיו"ט לישראל² כו' כמפורסם. (2).

בנוגע לצורת קני המנורה³ - ודעת בעהמ"ח מ"ח:

בעצמו כותב יסודותיו (1) אף שדעת רש"י באלכסון, (2) מדלא הזכיר הרמב"ם זה בחיבורו (וכן לא בברייתא דמלהמ"ש ובש"ס) "כתב בעל חכמת המשכן (מקובל וכו') שנראה" שהיו "כמעט בעיגול" "והכי מסתברא" (שעי"ז דומים לגלגלי הרקיע. -

לאחרי שנמצא כתי"ק פיה"מ להרמב"ם ובו ציורו באלכסון ובפי"ב בנו עה"ת ש"הרמב"ם צייר ביושר כו' לא בעיגול כמו שצייר אותה זולתו" בודאי כשבטל היסוד כו'.

בכלל לא זכיתי לפענ"ד להבין כלל וכלל הראי' דמדסתים נראה שהי' "כמעט בעיגול" - שהרי תיבת "קנה" מובאה בכו"כ מקומות בתושב"כ ובכ"מ מוכרח שהוא קן ישר. ואין אף פ"א שמוכרח שזהו באופן אחר. ודעת הראב"ע (תצוה כז, כא) [וי"מ כן דעת הספרי זוטא] צ"ע מקורו. וראה תו"ש סוף כרך כ"ב וש"נ. הס' ישנו בספרי' ולכן מצו"ב.

[המענה דלקמן הוא כמדומה משנת תשנ"א לערך, בקשר לשאלה א' בהל' סת"ם ששאל]

למכ' מכ"ה ניסן -:

פשוט שבעניני שאלות כהנ"ל - צריך להמשיך בהשקו"ט וכו' עם הרבנים שי' - התל' וכיו"ב.

ויה"ר דמיני ומנייהו יתקלס שם עילאה⁴.

אזכיר עה"צ

¹ כנראה הכוונה שזקני הודיע שהוא עומד בכתיבת חומש דברים בס"ת הכללי שכתב אז.

² היינו חמשה עשר באב.

³ בקשר להמדובר בשיחת ש"פ מטות ומסעי תשמ"ב, שקני המנורה היו באלכסון ולא בעיגול, שלח זקני לכ"ק אדמו"ר הס' מעשה חושב (להרב עמנואל חי ריקין) ששם כתב (פ"ז ס"ז) שקני המנורה היו בעיגול. וע"ז מוסב המענה שבפנים. צילום גוכתי"ק של חלק זה מהמענה נדפס ב'בית משיח' גליון מס' 174. חלק זה מהמענה נדפס בשינויים והוספות בס' התועודיות תשמ"ב ח"ד ע' 1917 ואילך. וראה שם בארוכה ע' 1963 ואילך.

⁴ לקו"ש חכ"א ע' 168 ואילך. ובכללות הענין ראה ג"כ לקו"ש חכ"ו ע' 201.

⁴ ראה מס' סוטה דף מ, א.

בשנה א', בהזמן שהיו צריכים לקצור החטים בשביל פסח, אמרו המומחים על מזג האויר, שבמשך כל השבוע ירד גשם. הרב אליעזר צבי צירקינד ע"ה, כתב במכתבו לכ"ק אדמו"ר שה"וועטער נביא" ("נביא מזג האויר") אמר שירד גשם כל השבוע, וביקש ברכה שלא ירד גשם. כ"ק אדמו"ר עיגל המילה "נביא" וכתב: "אמחז"ל שפסקה נבואה מאז אזכיר עה"צ". מיותר לציין, שבפועל לא ירד גשם אז.

סיפורים

[הבא לקמן הם לקט מכמה סיפורים ועובדות, רובם ככולם נרשמו מפי הרב יצחק דוד גראנער ע"ה, שלוחו של כ"ק אדמו"ר נשיא דורינו לאוסטרליא, (זקנו של - יבלחט"א - החתן שי'), שהי' ידוע כבעל שמועה גדול. הסיפורים נרשמו ע"י א' מנכדיו שי' (וזאת למודעי, שאף שתוכן הסיפורים אמיתי אבל א"א לוודא שכל הפרטים מדוייקים, ונרשם בלי אחריות כלל וכלל)].

כשהי' זקני בשנת תשכ"א בא"י הלך עם ר' בערקע חן ע"ה להמקומות הקדושים בצפת והלכו להאריז"ל הרמ"ק כו', וזקני הי' בהתפעלות כו' והי' זמן מנחה וא"ל ר' בערקע ר' יצחק מנחה אבל הוא לא רצה לילך כי הי' בהתפעלות מכל הקברים כו', אז א"ל ר' בערקע בתוקף - ר' יצחק מנחה, דאס איז גילויים און מנחה איז עצמות. ככשהיו במירון כתב הרב בערקע פ"נ ארוך מאד ושאלו מה הוא כותב וענה שהוא כותב שמות כל היונגעלייט שזוכר שמותם שנשארו ברוסיא.

זקני שמע מר' יידל ראס ע"ה שהי' בפולין והלך לשוסטער, וראה שהוא גאון גדול כו' ושאלו למה הוא שוסטער, וענה שכשהי' צעיר הציעו לו רבנות והלך להשפת אמת וא"ל פארוואס עפעס א רב פארוואס נישט א שוסטער ולכן נעשה שוסטער.

הי' גאון א' מחבר ספר שלא הי' א איבער געשפיצטער, ופעם נסע על הנהר בחורף און די אייז איז צובראכן געווארן והתחיל לטבוע ר"ל, ונעשה מהומה ואפי' הגוים צעקו וכו' והצילו אותו, ושאלו אותו מה חשב באותם רגעים וענה שהוא הי' עושה חשבון אם היארציייט שלו תהי' ביום הקריאה....

זקני שמע מאנשים שכשהי' מדבר עמהם כ"ק אדמו"ר ביחידות הי' מדבר ענגליש בלי עקצענט.

כשהרב משה דובינסקי ע"ה הכריז פעם שיהי' מלוה מלכה בבית הרבנית מנוחה רחל גראנער (אמו של זקני) הוסיף כ"ק אדמו"ר א אייניקל פון מיטעלן רבי'ן.

אומרים שפעם א' כשהיו בקורארט נצרך כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע לתרנגול, ולא הי' שם שוחט ושחט עבורו תרנגול כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע (שלמד שחיטה כידוע. הרושם).

מוהר"ש ענגיל מקאשוי ז"ל - [זקני] ידע הד"ר שלו - אמר שהי' לו מחלה און ער פלעגט שפייען בלוט ר"ל ומיד אח"ז הי' אומר שיתנו לו טינט און פעדער והי' כותב תשובות.

ר' אברהם פאריז התפלל שמו"ע בליל ר"ה (תש"ב? בשנה הראשונה הי' שם כ"ק אדמו"ר מוהרי"ץ והתפלל כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ 4 שעה, ובהשנה שלא הגיע כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ למעריב אז התפלל רא"פ) במשך 6 שעה.

ר' זלמן משה היצחקי זצ"ל תמיד כשהי' מתעורר משינתו לא הלך עוה"פ לישון.

לאחר הסתלקות כ"ק אדמו"ר הרש"ב נכנסו אנשי ליובאוויטש ולקחו בגדים כו' ופיישע בעל עגלה הי' האיינציגער שגער בהם ולאמ"כ פרצה שירפה ר"ל ושרף את הבתים שלקחו וכשהיגע אצל פיישע בעל עגלה נעצר השריפה.

פיישע הנ"ל למד ביחד עם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב בחדר ואמר פעם להרבי מהו החילוק בינך לביני, איך הי' אדמו"ר ולכן נעשית אדמו"ר, ואילו אני - אבי' הי' בעל עגלה ולכן גם אני בע"ג.

תמיד בכ"מ שהלך ר' הלל פאריטשער הי' לוקח עמו מנין וזקנו של הרב פערלאוו ע"ה הי' מהמנין וסיפר הרבה מעשיות, א' מהם הוא שהר"ה נ"ע הי' נזהר שלא ליכנס לחדר שיש שם תמונה וקודם שנכנס לאיזה מוקם לקחו התמונות. פעם בא לאיזה מקום ופתח הדלת וסגרו ופתחו וסגרו כן עשה כמה פעמים ולבסוף מצאו (מאחורי הדלת? עכ"פ במקום לא גלוי) הי' שם א קליינע בילד.

יאסל שניאורסאהן בנו של שמואל שניאורסאהן דוד זקני הגיע לפארבריינגען אצל כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ, והורה לו לישב וליטול ידיים וכו', ואמר אז שהעולם אומרים שחסיד נחשב קרוב אבל אם קרוב יכול להיות חסיד...

הנ"ל הי' פעם אחת חולה מאד, ואביו של זקני כתב מכתב לכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ ולאחמ"כ נתרפא ב"ה, ולאחר זמן נכנס הנ"ל ליחידות, קרא כ"ק אדמו"ר והריי"צ דו ביסט געזונט פארוואס האט מען מיר ניט געזאגט. ואח"כ אמר כאילו לעצמו מיר זאגט מען נאר די ניט גוטע.

שמואל שניאורסאהן (כמדומני) אביו של הנ"ל הי' פעם אחת באיזה מקום לאסוף כסף ולא נתנו לו כדבעי וכתב כ"ק אדמו"ר הריי"צ מכתב תקיף למקום ההוא וכו'.

ר' שבתי פרנקל הגיע פעם לפארבריינגען לכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ ומכיון שהי' באמצע הסעודה נתן לו כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ שלום דרך ההאנטוך (כי הי' לו כל הזמן במשך הסעודה האנטוך על הברכים).

המכתבים שכתב כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ להרב יוסף פלייער, נתן זקני לכ"ק אדמו"ר אחר הנשיאות ונתן לו א גרויסן יישר כח. והמכתב המפורסם אודות אנא ה' הושיעא נא וכו' (אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ז ע' צ"ז) נתן פעם לקרוא עבור המלוה מלכה שעשו הוריו של זקני, שהיו עושים ב' פעמים בשנה בשביל מעמד והי' כ"ק אדמו"ר נותן מכתב (מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ?) לקרוא, ופעם נתן המכתב הנ"ל.

לאחר שנפטר האסטראווצער חיכו להלוי' ליום ב' כדי שיגיע בנו ר' יחזקאל, ואותו יום הי' יריד וכל הגוים לא פתחו חנויותיהם לכבוד הרב. פעם א' בשנה (יו"כ?) הי' הולך לביהכנ"ס הגדול שבעיר והיו כל הגוים ולהבדיל הכומרים עומדים לראות ציור פניו הק'.

כשנסתלקה הרבנית שטערנא שרה ע"ה רצה כ"ק אדמו"ר שיהי' מנין כל הזמן עד להלוי' להגיד תהלים און די עלטערע לא יכלו לשהות כ"כ הרבה זמן, וזקני עם עוד בחורים היו חלק מהמנין ולא הי' יכול לילך לישון, פעם האט ער זיך צוגעלייגט למשך חצי שעה בחדרו של ר' שמול לויטין ע"ה ובאו אחרי חצי שעה וקראו לו ואמרו שצריכים מנין והלך למעלה.

הרבנית ש"ש ע"ה עמדה פעם אצל אדמו"ר מורש"ב והי' שם איזה אסיפה וכ"ק אדמו"ר הרש"ב הי' צריך לאכול, ועמדה מאחוריו ואמרה כל הזמן "עס, עס". שמע מהרב פערלאוו שהי' שם (כמדומני).

כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ אמר במשך השבעה על אמו הרבנית ע"ה שהיא כתבה היחוס שלה מצד א' לכ"ק אדמו"ר הזקן ומצד הב' לר' אהרן הגדול.

כ"ק אדמו"ר אמר להרב נתן שי' גורארי' שהוא אינו נוהג לעשות הקשירה כמו אלו שמקצרים הקשר בכל יום אלא רק מותח (כידוע), אבל בשעת היחידות של אחיו הרב איטשע מאיר שי' א"ל כ"ק אדמו"ר הנ"ל אבל הוסיף שממני אין ראי' כי כך לימדני אבי. בתוך הדברים (איני זוכר בתוך איזה יחידות מהם הי' זה) הי' דיבור עם הרש"ז גו"א שכ"ק אדמו"ר אמר לו שגם זה (היינו רק מתיחת הקשר) נכלל במ"ש וכתבתם. מפי ר' נתן שי'.

פעם אמרה חנה לכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ שמיכאל דווארקין (שראתה מהחלון) הולך לחסקינד (לקבל תה כמדומני) וא"ל כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ לא הוא הולך ליוחנן (גארדאן) וכך הי' שחסקינד לא פתח הדלת כו' והוצרך ללכת ליוחנן.

השטריימל הי' כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ לובש רק בשבת ויו"ט. לא ביומא דפגרא. ובפורים פעמים כן ופעמים לא.

כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ אמר פעם בפארבריינגען שמכיון שמשיח מגיע צריך ללמוד קדשים והתחילו הבחורים ללמוד משניות קדשים.

יחידות של הרה"ת ל.ל. ע"ה: שאל אצל כ"ק אדמו"ר אודות עצבות, וענה לו שילמוד פרקים אלו ואלו בתניא, וכ"ק אדמו"ר סימן את זה בעפרון על גבי הצעטל שלו, ולכשיהיו לו מחשבות על עצבות יחשוב ע"ז. ואח"כ שאל אותו כ"ק אדמו"ר, תפילה במקום קרבן, וענה כן, ואמר שקרבן הי' יכול להיות בעל מום ואמר כ"ק אדמו"ר לא, ואמר לו כ"ק אדמו"ר מכיון שתפלה היא במקום קרבן אז מה הדין בתפלה, ואמר איני יודע, האט זיך כ"ק אדמו"ר געדרייט צו עם וא"ל איך פרעג דיר ניט צו זיין א עובד, אבער דו זאלסט דאוונען פאמעלאך און מיט פירוש המילות וכו'.

ר' אשר ניקאלייטעווער הי' השדכן של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

כשנכנס ר' חיים גוטניק ליחידות נתן לכ"ק אדמו"ר מכתב מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ לאביו הרמ"ז ע"ה שמודה לו על שאסף כסף בשביל חתונת כ"ק אדמו"ר. וכ"ק אדמו"ר שאלו אם יכול לתת לו המכתב. וא"ל כ"ק אדמו"ר שהוא צריך נעמען קער פון זיינע קינדערס שידוכים. [כמדומני ששמעתי מזקנתי שתחי'].

כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ פעם בסדר ליל פסח – בכלל היו פותחים הדלת לאחרי מגיד. דהיינו כשנכנסו היו כבר אוחזים במגיד – והי' צריך לאכול הכזיתים כו' ובמרור פלעגט ער אויסשפייען וחוזר ומכניס כמה פעמים כו' שמצד מצב הבריאות הי' דבר קשה כו' וכשהגיע לשולחן עורך עשה כ"ק אדמו"ר מורי"צ תנועה שאינו יכול לאכול ומבקש מהמסובים שיאכלו. כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ דקדק לשתות הכוס בבת אחת ובשנים האחרונות הי' נכדו מסייעו שישתה כל הכוס בב"א און עס פלעגט זיך א גאס טאן אויף זיין קאפאטע כו' (ובכלל הי' כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ איסטניס). ער פלעגט זיך זייער אויסוויינען ביי נשמת.

כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ תמיד כשהי' מגיע לוילנא הי' מיד לוקח עגלה ונוסע להרב חיים עוזר. שמע מר' ישראל גוסטמן שבכלל לא הי' ר' חיים עוזר הולך לחתונות, אך כאשר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ שלח לו הזמנה לחתונת בתו הרבנית שיינא הי"ד אמר דער רבי שיקט צריך ללכת והלך, וכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ עשה אז ריקוד עם הגדולי ישראל.

בהקפות, כשהי' כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ רוקד עם אביו כ"ק אדמו"ר הרש"ב, הי' פושט ידו אבל לא הי' מניחו (ממש) על הכתף של כ"ק אדמו"ר הרש"ב אביו.

בתש"א לערך, פעם כשהתוועד כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ למטה (היינו לא בדירתו אלא בביהכ"נ הקטן), אמר שהגיע מכתב מאבא (כ"ק אדמו"ר הרש"ב) ורצה שיקראו המכתב, (המכתב נכתב נהרא"ח ראזענבוים שהלך לאמריקה וכתב אליו כ"ק אדמו"ר הרש"ב מכתב הגיע אז ליד בנו כ"ק אדמו"ר הרי"צ) [כמדומני שסיפר שכ"ק אמר שיכבדו הראקשיקער רב (ר' שואל לויטין) לקרוא המכתב]. וכשהתחיל לקרוא המכתב ראו פתאום איך שכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מתאמץ לקום (ולא הי' יכול מצד מצ בריאותו) וניגשו אליו ב' אנשים ואחזוהו. וכמוכן שר' שמואל קרא המכתב במהירות. וראו הביטול והכיבוד אב שהי' לכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ לאביו, שהתאמץ לקום כשקראו המכתב של אביו אדמו"ר הרש"ב.

ר' חיים עוזר הי' מנהל הכספים בשביל וועד הישיבות בוילנא, והבונדיסטן ריננו אחריו מה הוא עושה עם הכסף וכו', והי' שם א' (שגר אח"כ באוסטרליא) שהי' עמו פעם בדאטשע וראה איך שהרבנית שלו עושה חשבון עם כל פרוטה ואכלו אלטע ברויט וכו', ואמר להם "ר' חיים עוזר זאלט איר ניט טשעפען", כי ראה איך הוא זהיר כ"כ בכסף.

ר' משה לייב ראדשטיין סיפר פעם לדו"ז הרה"ת משה גראנער ע"ה, שפעם כשהי' כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ בקורא ארט הי' שם גם ר' חיים עוזר, וכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ הי' נוהג לילך לטיול בהיער שם לבדו, ופעם הלך רמל"ר הנ"ל עם כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ עד לפתח היער, והנה בא ר' חיים עוזר ונתן שלום לכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ושאל למה הולך כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ לבדו ביער, וענה כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ "דאס איז מיין מנוחה".

בד"כ אדמו"ר מוהרי"צ לא הי' מדבר בנגלה. פעם אמר מאמר ואמר ענין בנגלה, וכ"ק אדמו"ר נשיא דורינו שמח ע"ז, אך בכתב השמיטו כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ואמר דאס איז ניט מיין ענין.

בי"א שבט תש"י אמר כ"ק אדמו"ר לאלה מהצעירים שרצו ליכנס למקום הטהרה של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ (או סמוך למקום הטהרה) מ'שפילט זיך מיט פייער.

הבונדיסטן אכלו ביוהכ"פ בווארשא דבר אחר ר"ל, ואעפ"כ כשבאו הנאצים לקחו פעם ראש הבונדיסטן והכניסו אותו לביהכ"נ (ביוהכ"פ?) וציוו אליו שידליק הארון קודש ולא רצה, והרגו אותו שם. (וזה מראה מה זה יהודי כו').

האבא של ר' בעריל קורט ז"ל הי' רב בפאר-שטאט (פרבר) של ווילנא, ורצו פעם לשלוח לו ניירות שיבוא לסידני, וכתב שאם יש שם גאון כמו ר' חיים עוזר שיוכל לפשוט ספיקותיו אצלו ילך, וא"ל לא ילך, וזה מראה על התמימות של היהודים האלו.

ב"ריעים אהובים" שטיבל בכראנסוויל הי' שם הרב אתרוג שהי' א סלאנימער חסיד ואמר בשם ר' אברהם מסלאנים ווארט על הפיוט הדור נאה זיו העולם נפשי חולת אהבתך, שאם "הדור נאה זיו העולם" שהעולם נראה נאה בעיניו ומתפעל ממנו, "נפשי חולת אהבתך" הר"ז ראי' שחסר אצלו באהבת ה'.

כשהגיע התורת חסד לא"י הלכו כל הגדולים לבקרו והי' שם יין, והי' אז מקומות שהיין הי' כשר ומקומות שהיו פקפוקים ע"ז, ושאלו אצל התו"ח מאין היין ולא ידע התו"ח מכהנ"ל, והתחיל קצת להיות לו חלישות הדעת, אז מיד הרי"ח זאנענעפעלד בירך בקול בורא פרי הגפן ושתה יין כדי עס זאל ניט שאטן החלישות דעת של התו"ח.

הר' זלמן (?) גראסמאן אמר שהצורה שהי' אצל התורת חסד ראה רק אצל הבית אהרן (או אצל נכדו הינוקא מסטולין שנק' דער האמבורגער).

אבי אמו של זקני ר' זלמן הי' נקרא בשם זשאמקע, ופעם הגיע ללויבאוויטש אחרי כ"ה שנה שלא הי' שם, וכ"ק אדמו"ר הרש"ב לא הי' בביתו ונסע ר' זלמן לקראתו בעגלה, וכשראה אדמו"ר מרחוק אמר בקול ברכת שהחינו וכ"ק אדמו"ר הרש"ב הכירו בקולו - אף שעבר כ"ה שנה - ואמר זשאמקע פון חברון איז דא.

הרש"ג אמר על מאמר מסויים איך האב געהערט דער מאמר פון דעם זיידן (היינו כ"ק אדמו"ר הרש"ב), איך האב געהערט ווי דער שווער (כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ) זאגט דער מאמר, אבער ווי דער שוואגער (כ"ק אדמו"ר נשיא דורינו) זאגט דער מאמר... (היינו שהי' יותר נעלה).

בזמן שהצאר ניקולאי ימ"ש מת שמעו איך כ"ק אדמו"ר הצ"צ אומר בשמו"ע של מעריב כמה פעמים המילים מלך ממית.

ר' ארי' לוינ סיפר לזקני שהוא הלך לשאול שאלה מהרב קוק במוצ"ש (בקייץ תרפ"ט) וראה איך שהרב קוק הולך לחזור ביקור לכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ (ששהה אז באה"ק וביקר אצל הרב קוק), והלך עמו. ובעת הביקור שאל הרב קוק לאדמו"ר אם שמע אודות מקובל פלוני, ואמר לא. וסיפר הרב קוק מעשה אודות אחיו של המקובל הנ"ל, שהוא הי' מלמד והי' זהיר במאד במצות ציצית, ופעם כשחזר לביתו לפסח הלך דרך יער עם הכסף שקיבל עבור הזמן של מלמדות, והוצרך לילך בין האילנות ונקרע חוט של ציצית, ולא רצה לילך ד' אמות (אע"פ שמן הדין הי' כשר), וחיכה ועוד מעט הי' נעשה חושך, ופתאום בא עגלה עם א' ושאלו אם יש לו בינטל ציצית וענה כן, ונתן כל הכסף שלו בשביל הציצית וחזר לביתו. ופעם אחיו הרב המקובל הי' חולה והרופאים נתייאשו ממנו ר"ל וביקש מכולם לילך לחוץ ולקח הציצית שלו והניח על ראש אחיו החולה, ואמר רבש"ע מעולם לא בקשתי שכר בשביל זה, אבל עכשיו אני מבקש שירפא אחי וכן הי'. והמעשה הזה שמע זקני ג"כ מהרב שאר ישוב כהן שי'

אצל כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ, קודם אמירת למנצח שקודם תקיעת שופר היו מכסין פניו הק' בטלית, והי' אז בכיות עצומות עד לב השמים, ולהברכות הגביהו הטלית מעל לעיניים ולאחר הפסוקים שלאחר תקיעות הגביהו כל הטלית מעל פניו הק', וראה זקני בעצמו איך שיוצא steam מראשו הק' (מרוב העבודה כו'). וראה אז הפיאות של אדמו"ר מוהרי"צ (שהיו ארוכים). ועוד הפעם ראה הפיאות במוצאי יוה"כ"פ שביקש מנכדו להביא לו לו השטריימל קודם (אחרי?) נאפאליאנס מארש, וכשהביא השטריימל האט ער

אראפגעלאזט די פיאות, ובאותו רגע א"ל מישוהו קוקט - שבן רגע נהפך פני כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מפנים מאויימים (כמו שהי' בד"כ ביוהכ"פ) ליום טוב'דיק.

בשטיבל ריעים אהובים בבראנסוויל הי' א' שהי' הולך לכ"א לשמוע ברכות השחר ולענות אמן, ואמר לזקני איציקל פון דיר האב איך ניט קיין פרנסה (כי הי' אומר ברכות השחר בכיתו כמנהג חב"ד).

כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ סיפר (ג' תמוז תש"א, השבת הראשונה שהי' שם כ"ק אדמו"ר) איך שנכנס אליו בתפיסה ר"ל א' מהקומוניסטין ואדמו"ר מוהריי"צ לא התייחס לבקשתו וכעס עליו כו' כידוע הסיפור בזה (ע"ש בספר השיחות) והי' בידו רובה (rifle) ולקח התחתית של הרובה (rifle but) והכה אותו מלמעלה למטה תחת סנטרו של אדמו"ר מוהריי"צ, וכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ כשסיפר זה חייך ואמר שהוא מרגיש את זה עד היום.

פתגם: אברהם אבינו לא שאל ליצחק אם לילך לעקידה, כי חינוכו באופן כזה שהי' בטוח שכל מה שיאמר לו אברהם יעשה.

פתגם אודות שליחות, שמזל של חודש שבט (הקשור עם יוד שבט) הוא דלי, דהיינו שצריך לירד לתוך הבור שהוא מקום חשוך, והיינו הירידה של שליחות כו' הקשור עם זה שאז הואיל משה באר את התורה הפצת התורה כו'. (מיוסד על הבני יששכר).

אדמו"ר מוהריי"צ אמר בעת נשיאת הארון של זקנתו הרבנית רבקה ע"ה דער קרוין פון דער משפחה איז געפאלן.

פעם אחת אמר כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ (בעת הפארבריינגען) די אלע וואס האבן געקענט דעם טאטן זאלן שטיין. ועמדו זקני אנ"ש, ואמר אדמו"ר מוהריי"צ אז דער טאטע וואלט געווען וואלט איר אויכעט זיך אויפגעפירט אזוי? ופניהם נעשו חוורים.

בתחילת חודש אלול אחר התפלה (הי' אז בדאטשע?) אמר כ"ק אדמו"ר הרש"ב להמשרת שיבקש מהרבנית נייע וועש (להחליף המלבושים שנרטבו מחמת הזיעה בשעת התפילה), ואמרה הרבנית עס הויבט זיך שוין אן... (משמע שהיתה רגילה שבהגיע ימי חודש אלול וכו' מתאמץ בתפילה כ"כ עד שמזיע - הרושם).

ביום חתונת אחותו מרת נחמה בוימגארטען שתחי' כשנכנסו ליחידות לכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ כתב אביו סדר יחוס המשפחה עד לכ"ק אדמו"ר הזקן. וזקני שאל אצל אביו למה עושה זאת, וענה שיום חתונה הוא יום סגולה כו'. ולאחר שיצא הי' אביו מרוצה מזה שכתב כן, כי לפני שיצא אמר לו כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ שכתוב (שבת נה) אע"פ זכות אבות תמה אבל ברית אבות לא תמה.

פעם בליובאוויטש הי' רק אתרוג א' אצל אדמו"ר הרש"ב וכולם הלכו אליו לעשות הברכה, וכ"ק אדמו"ר הרש"ב רצה לראות ידי כל א', ולכמה מהם הראה לרחוץ הידיים. ולא הרשה להעולם לעשות הנענועים. וגם כשבא הר"י מתמיד א"ל דו אויך אן נענועים. [כנראה כ"ז כדי שלא יתקלקל האתרוג. הרושם]. ומכיון שהי' היחיד שהי' לו הד' מינים עבר אדמו"ר הרש"ב לפני העמוד ואמר הלל והושענות, ואמרו שהנוסח שהתפלל בו הי' א פשוטע נוסח.

שמע ששאלו כ"ק אדמו"ר למה הולך בקאדילעק (סוג מכונית) וענה שהשווארצעס ג"כ הולכים בקאדילעק.

שמע מר' ישראל גוסטמן שאמר ר"ש שקאפ שמניח רבינו תם תפילין כי בתחיית המתים יאמר לו ר"ת כמה שעות יגעת בסברא שלי בתוס' און וואס איז מיט מיין תפילין.

הי' פוסק גדול בעיר בריסק ושמו הי' ר' שמחה זעליג, ור' חיים בריסקער אמר שהוא לא יהי' רב בלתו, וזקני הכיר אשה שאביה הי' קצב בבריסק, והיתה הולכת אליו עם שאלות. ומעולם לא אמר על דבר שהוא "טריף", רק אמר לה זאג דער טאטע ס'איז נישט גוט.

השווער של ר' אברהם העכט הי' בתחילה שוחט אצל המאטערסדארפער ואח"כ הי' אצל הצעלימער, ובשעת החתונה ביקשו מהם לדבר ולא רצו ועמד כ"ק אדמו"ר און ער האט אנגעווייבן שיסן בקיאות כל המקומות שאדמו"ר הזקן והחת"ס הולכים ביחד און זיי האבן אויפגעפענט זייערע אויגן מהתפעלות (כי הם אונגארישע). (ראה ג"כ ס' מקדש ישראל ע' 6. הרושם).

הרב דובער צוקרמן אמר בהתפעלות שכ"ק אדמו"ר הוא בקי אין די אונגארישע ספרים.

הי' רב בשם ר' ישראל ראזענבערג והי' הפרעזידענט של אגודת הרבנים. פעם הוא ישב שבעה ל"ע וזה הי' בשנים הראשונות לנשיאות כ"ק אדמו"ר, והוא ידע שכ"ק אדמו"ר הוא גאון, והלך כ"ק אדמו"ר ביחד עם ר' שמואל והנהג הי' ר' ישראל שי' גארדאן, וכשנכנס עמד ר' ישראל ראזענבערג, והיו שם כמה ליטווישע ודיברו בלימוד און דער רבי האט אנגעהויבן שיסן ולאחמ"כ אמרו שידעו אז דער רבי קען אבל לא שיערו שזה עד כדי כך.

אצל הדברי חיים היו התקיעות קאם קאם וידעו החסידים שצריך לומר שהתקיעות היו אויסערגעוויינליך, והי' שואל בהטיש איך הי' התקיעות והיו עונים אויסערגעוויינליך, והי' שם פעם זקן א' שלא ידע כו' ושאל הד"ח וענה הזקן רבי ס'איז געווען קאם קאם והדברי חיים האט פארלייגט די קאפ למעלה ונעשה פארפלאמט ואותו זקן לא הוציא שנתו ר"ל. [וידוע הפתגם שכאשר בשופר "גדול" יתקע (שהתוקע הוא גדול), אז קול דממה דקה ישמע].

כ"ק אדמו"ר רקד פעם (לפני הנשיאות) שמח"ת בלילה – שהוא זוכר – 2 וחצי שעות בלי הפסק והי' רוקד זייער געלאסן (ולא הסיר המנעלים כמו שכתב בס' ימי מלך).

כ"ק אדמו"ר הזקן האט ארוםגעגארטעלט דעם הייליגין רוזינער ואמר שהוא חוגר ס"ת.

זקני הי' פעם אצל ר' מאיר בעל הנס בטבריא והי' שם זקן א' שקיבץ צדקה ושאל אצל הזקן אם זהו מקום קברו של הר"מ ולא ענהו, לאחר כמה דקות אמר לו יונגערמאן איפה אתה שוהה א"ל בטבריא א"ל ומי אמר לך שהוא טבריא א"ל מ'זאגט אז דאס איז טבריא, אמר לו הלה "מ'זאגט" אז דאס איז די קבר פון רק מאיר בעל הנס.

השדי חמד הלך למדינת קרים שהיו עמי הארצים אע"פ שהוא הי' גדול בתורה כי רצה לחנכם. הרביים אחזו ממנו כו'. כשהי' בחברון הי' נותן "לאלי-פאפס" להילדים ביום הש"ק בצהריים. וגם אמו של זקני שגרה בחברון זכתה לקבל.

ר' זלמן סרבראנסקי ע"ה כשהי' בפולין לאחר המלחמה כשיצאו אנ"ש מרוסיה קבצו כסף ושפכו בטון על קברו של הנועם אלימלך שלא יחללו קברו.

היו כמה אברכים שנפלו בחלשות מרוב התרגשות כשהתחיל כ"ק אדמו"ר המאמר באתי לגני תיש"א.

כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ הי' קורא לפעמים לר' שמואל לויטין לדבר עמו. ופעמים שהי' באמצע הלימוד עם הבחורים. וסיפר שהי' קורה לפעמים ששאלו כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ בתוך הדברים איפה הוא אוהז בלימוד ואמר לו. (ולמדו אז המאמרים של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ של אותו שנה. דהיינו בתש"ג למדו המשך תש"ג וכו'). והי' אדמו"ר מוהרי"צ מוסיף ביאור באותו מקום. ור' שמואל הי' חוזר זה להבחורים, אלא שלא הי' להם "שכל" לכתוב זה לזכרון.

וא' מהדברים שזוכר שר' שמואל חזר להבחורים מה שאמר לו אדמו"ר מוהרי"צ הוא (התוכן לערך, לא האותיות) אז דער טאטע (=אדמו"ר הרשב"ב) גייט אלס העכער און העכער, און עס פעלט א יונגעראמן וואס זאל געבן א געשריי איי רבי.

מבית היינו

[הבא לקמן הם לקט מקטעי מכתבים שנכתבו להרב יצחק דוד גראנער ע"ה, ובהם תיאור מהנעשה בבית היינו בשעתו, אמרות קודש, הוראות וכיו"ב].

ממכתב אחיו המזכיר הרב יהודה לייב גראנער שי' מוצאי ש"ק פ' לך תש"כ:

בין השיחות ששלחתי ישנה שיחה מליל ערב ר"ה. וכמו שתראה שם תוכן השיחה הי' בדבר ענין ופרצת. המעשה כך הי', בליל ה' הנ"ל אמר לי כ"ק אד"ש שתיכף אחר תפלת ערבית יכנס עליו חדקוב ושהה שם איזה רגעים וביצאו אמר שכ"ק אד"ש מזמין את הנהלת הישיבה הזקנים והצעירים, השבע קני מנורה דנגלה ודא"ח, הן דכאן והן דקנדה וגם האורחים שהגיעו כולם יכנסו אליו – באם רוצים. והוסיף שבאם יכנס מי שהוא שלא נקרא ליכנס אז יתבטל כל הענין ולא יגיד מה שבדעתו לומר. כשנכנסו התחיל השיחה – כנרשם שם – אבל איזה פעמים היו הבכיות עצומות כ"כ שצריך הי' להפסיק והניח ראשו הק' על השלחן און געכליפעט ממש. וכן הי' בסיום השיחה. – הרמ"ל שי' שבכלל קר הוא הי' בהתרגשות גדולה, כי גם הוא נקרא ליכנס.

למחרתו ערב ר"ה התפלל שחרית בצבור, אחר התפילה התרת נדרים, ואח"כ קבלת הפ"נ, בעת קבלת הפ"נ אמר לכאו"א: א כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה. אח"כ נסיעה לאוהל, וכרגיל שהה שם עד שעה מאוחרת. בלילה כשנכנס להשאלאש האט ארויס געשטעקט פון האלז די רויטע טיכל. תפלה עם המנין, אבל באריכות קצת. יום א' דר"ה, אמירת המפטיר בלי בכיות כמעט. ביום ב' המפטיר כמו ביום א', ההכנה לתקיעות בבכיות וכן אמירת למנצח והפסוקים. לתקיעות בקושי גדול עלה לו תקיעה הראשונה וכן השברים, ושוב לא עלה, למרות זה שניסה כו"כ פעמים, ונתן השופר למענדל שי' טענענבויים. קודם התפלה צוני שאחר התפלה יכריזו שהליכה לתשליך יהי' בשעה 4:45. – בשחריתים צוה לנגן האדרת והאמונה. בשעה הנ"ל הליכה לתשליך – בפעם הזה התדברו עם המשטרה שיעשו סדר בבאטאניקעל גארדענס וכן הי', ושני שוטרים ליוו את כ"ק אד"ש מהגיעו להגארדענס וכל הדרך עד המים וכן חזרה, ועוד שוטרים האבן פאנאנדערגערוקט הנמצאים ועשו דרך למלך ישראל. כמו בכל שנה הלכו בתהלוכה והשנה בסדר מסודר ושורה ארוכה ביותר, כ"י. אחר אמירת סדר תשליך ציוה לרקד, בחזרו נכנס תיכף להתוועדות נטל ידיו הק' וצוה לנגן הג' תנועות של הבעש"ט וכו', אבינו מלכינו, ואח"כ ניגון א' מכל הנשיאים ותיכף אחרי סיום ניגון הבינוני האט ער א שמייכעל געטאן ונגנו הניגון צמאה לך שלימד - היינו הניגון שלו. ואח"כ ניגון קודם אמירת דא"ח ומאמר ד"ה שמע ישראל. ואח"כ השיחות. בשבת תשובה לא הי' מאמר ולא התוועדות. – בעת ההתוועדות דר"ה לא הי' כ"כ אנגעשטריינגט אבל גם לא בשמחה.

ערב יוהכ"פ, כפרות טבילה, תפלה בצבור, חלוקת הלעקאח, בעת הנתניה אמר: א חתימה וגמר חתימה טובה. לא נסע להאהל – נסע ביום ה' קודם לזה. בבקר קודם התפלה אמר לי שבמשך יוהכ"פ ינגנו האדרת והאמונה - רק הפיוט ולא ההוספה "למי למי" -, וגם את אבינו מלכינו – רק הפסקא הא'. וזה הי' נוסף על "כי אנו עמך" "דרכך אלוקינו" ועוד. כשניגנו דרכך אלוקינו צוה לנגן בהתלהבות וברעש וכמה פעמים הכפיל

הניגון ובכל פעם גברה ההתלהבות וכו'. וכן הי' גם בשאר הניגונים כמו אבינו מלכנו צוה להכפיל ולשלוש וכו'. והראה בידו הק' אז מ'זאל זינגן לעבעדיקער. – הר"י שי' שהתפלל מוסף ביום ב' דר"ה וביוהכ"פ, הנה בעת אמירת היום תאמצנו וכו', שר ניגון של שמחה, והראה כ"ק אד"ש בידו הק' שישירו לעבעדיקער. תפלת מוסף ביוהכ"פ נגמרה בשעה 4 וכ"ק אד"ש חזר לתפלת מנחה בשעה 5:30, אמירת מפטיר יונה ג"כ בלי בכיות כמעט. לתפלת מנחה רמז שימהרו מעט, אבל בעת הניגונים ד"אנו עמך" ואבינו מלכנו לא מיהר כלל ואדרבה. בעת תפילת נעילה הי' מאויים ביותר. כמעט כל משך זמן תפילת נעילה עמד ובכה, ולפעמים בכי רב. גם לתפלה זו ניגנו "כי אנו עמך" – און שטארקער מכמו בכל היום וכן הי' לאבינו מלכנו. ה"מארש" צוה לנגן משך משך זמן ארוך ולבסוף פנה להתפללים ועיניו הי' אדומות ביותר, אבל מהמתפללים רצה שינגנו בשמחה.

ביום י"ג תשרי - הילולא דאדמו"ר מהר"ש – נסע על האהל. כלילה נתן מעות להרש"ל שי' שיתוועדו ואמר: בטח יזכירו שהשנה היא מאתיים שנה להילולא דהבעש"ט ויביאו זה למטה בפועל ממש. – ערב יוהכ"פ בבוקר קודם התפלה קראני ואמר שצריכים להתחיל היום בסידור הצוואת הריב"ש וכתר שם טוב, והיום אחה"צ יביאו פון די אויפגעזעצטע. וביום י"ג תשרי קודם הנסיעה להאהל, כשיצא כבר מחדרו ליכנס להאוטו אמר לי שעד למחר ערב חה"ס יגמרו סדור הצוואת הריב"ש וכן הי'. ובכל התוועדות דחדש תשרי ביאר איזה קטעים מפסקא הראשונה דצוואת הריב"ש. – וגם בעת ההתוועדות דשמחת בית השואבה. ביום ב' דחה"ס נתן האתרוג שלו לברך עליו, כנהוג בכל שנה. ביום ב' הי' התוועדות וגם מאמר – המוסג"פ. התוועדות זו היתה יחידה במינה, אופן ישיבתו די אנגעצויגענקייט והשיחות ק' שדיבר ותוכנן איז געווען געוואלדיג. (וכמו שאמר אח"כ א' החסידים מ'האט געזען ווי א איד זיצט דא און בשעת מעשה איז ער אויסגעטאן פון גאנץ עוה"ז און געפינט זיך אין עולמות עליונים). קשה לתאר במילים ציור התוועדות זו.

ממכתב אחיו המזכיר הריל"ג שי' מחרת יוהכ"פ (בשם השם) תשכ"ג:

בחצרות הקודש עברו הימים נוראים כנהוג רק באיזה שינויים. א) קודם כל נדרי צוה כ"ק אד"ש לנגן אבינו מלכנו, ואח"ז דרכך. בעת אמירת הפיוטים ניגנו דרכך, כי אנו עמך, רחמנא, אבינו מלכנו, וכן בכל התפלות.

בעת אמירת אבינו מלכנו של נעילה צוה לנגן הניגון ג' פעמים ובהתלהבות, כשכל הקהל גמרו כבר אמירת אבינו מלכנו נשמע קול בכייתו (געכליפעט) של כ"ק אד"ש, בכל ביהמד"ר - ששהה איזה רגעים. אח"כ בעת הניגון של נאפאליאן'ס מארש, כרגיל בתחילה עמד כשפניו לכותל, אח"כ פנה בפניו להקהל, ואחרי איזה רגעים של מאכן מיט די האנט לנגן בשמחה, קפץ על הכסא שלו און האט זיך ערשט פאנאנדער געפירט מיט די הענט לנגן ולרקד בשמחה גדולה ביותר, והוא מרקד כשעומד על כסאו - מחזה נפלאה עד מאד.

ממכתב אחיו המזכיר הריל"ג שי' מיום כ"ד אייר תשכ"ד:

ע"ד הר"מ שי' פערלאו [=כנראה אודות רשימת סיפורים. נדפסו לאח"כ בס' לקוטי ספורים] ענה: כמדומה עניתי מכבר. בכל אופן: פשוט - שימשיך בהן (וכל המרבה ומפרט ה"ז משובח) וכידוע דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר בזה, וירשמן כפי שנזכר עליהן ואח"כ יוכלו לסדרן ע"פ סדר זמנים. עכלה"ק.

ממכתב אחיו המזכיר הריל"ג שי' מעש"ק מברכים מנחם אב תשכ"ד :

בטח שמעת ע"ד ההתועדות דש"ק העבר ש"פ בלק, שהתחילה בשעה 1:30 ונגמרה בשעה 7. בהתועדות זו דבר כ"ק אד"ש י"ג פעמים. בהתועדות זו כשדיבר ע"ד התענית שנדחה אמר שכל דבר צ"ל אחיזה בגשמיות ולזה בשבת זו מבטל הגזירה דאמירת לחיים רק ג' פעמים. און מ'זאל אויסטרינקען אלע וויינען און יי"ש שבד' אמות אלו. בשעה 6:30 לערך אמר: הזהרו והזהרו, ס'זאל ניט בלייבן גארניט אין כלים. הוא בעצמו שתה ג"כ יותר מהרגיל. והי' זייער אויפגעלייגט. וכדברי כ"ק אדמו"ר נזכה אשר יודחה לגמרי ויהפך לששון ולשמחה.

[=הוספה לאח"ז מפי המזכיר הריל"ג שי': כ"ק אדמו"ר אמר לו אז שכוונתו הוא לא רק לגמור היינות וכו' שנמצא למטה, אלא גם למה שנמצא למעלה, ונתן לו המפתח לחדרו הק' להביא למטה הבקבוק יין שהי' בחדרו הק'. במוצאי שבת היו צריכים יין להבדלה, ושאלו כ"ק אדמו"ר אם יש יין להבדלה, וענה הריל"ג שי' שיש רק מיץ ענבים, (מכיון שגמרו כל היינות כנ"ל). וא"ל כ"ק אדמו"ר "וואו האט מען געהערט אז מ'זאל מאכן קידוש אדער הבדלה אויף "גרייפ-דזוס". והלך הריל"ג שי' והביא במהירות בקבוק יין מבית ר' מאיר איטקין ע"ה בשביל הבדלה].

בהמשך המכתב מתאר אודות ביקור הר' חיים הכהן ע"ה גוטניק (כנראה היתה זו הפעם הראשונה שבא לכ"ק אדמו"ר): בפעם הראשון הי' ב' שעות ביחידות (כ"ק אד"ש קירב אותו ביותר). ביקר - עפ"י הוראה - במוסדות שונות שלנו (ניו הייווען, מאנטרעאל, בעדפארד, גן ישראל, קעמפ אמונה) ובכל מקום נאם לפני המשתתפים (במחנות הנ"ל היתה ההוראה שיבקר בלבושי מלכות שלו וכן עשה). אתמול לילה נכנס ליחידות לקבל ברכת פרידה, נכנס בשעה 1:15 ויצא בשעה 5 (היינו 3 3/4 שעות ביחידות!!), תוכן היחידות, כפי ששמעתי מבנימין שי' (קליין), כ"ק אד"ש הסביר לו טעותם של אלו האומרים שכעת אתחלתא דגאולה [פתגם א': עד תש"ח איז געווען ליכטיג אין אר"י ומשנת תש"ח איז א חשך כפול ומכופל]. והביא לו ראיות מש"ס רמב"ם איך ש... וכיו"ב עושים נגד ההלכה ודוחים הגאולה. [עוד פתגם: אידן זיינען אדורך אלע נסיונות, נסיון פון צער, פון גלות, פון זנות, פון עניות, וכעת הוא הנסיון דפרייהייט, השי"ת אומר: נאט איך פרייהייט און לאזט מיר זען צו איך פעלט משיח, ניט די אידן פון רוסלאנד און ניט די אידן פון מאראקא יביאו משיח, נאר די אידן פון ארצה"ב, אויסטראליע וכיו"ב, ששם חיים חיי חופש וכו' דאס איז דער לעצטער נסיון אויף צו בריינגען משיח, און מ'ניצט דאס אויס לצד ההיפך. אומרים עלי שבין האדמור"ם הנני ציוניסט, מאפ"יניק, וכו' אבל האמת הוא כנ"ל]. אמר שכ"ק אד"ש אמר לו שיעשה חייל בשביל כל המוסדות דחינוך עטה"ק ובעיקר עבור ליובאוויטש ולא יחשדנו אשר אומר זה מפני שהוא ליובאוויטשער אלא כי בזמן הזה לא תהי' קיום ליהדות בלי חסידות.

ממכתב אביו הרב מרדכי אברהם ישעי' גראנער ע"ה מיום ועש"ק פ' ראה כ"ו מנח"א תשכ"ו: בש"ק העבר כ' אב התפלל כל הג' תפלות בביהכ"נ למטה. ובהפטרה הי' בכיות גדולות כמו בר"ה, התועדות בתחילה כרגיל ונמשכה עד 3:50, מאמר ד"ה ויענך. דיבר בהשיחות הרבה ברכות מענין של פסוקים דהפרשה הראשונה של עקב. ב' אחים מאצקין באו בשבוע העבר ובהתועדות נתנו משקה ותומ"י לנתינתם צוה כ"ק אד"ש לנגן כי

בשמחה כו' וכ"ק אד"ש עמד ורקד זמן מה ואח"כ ישב אבל רמז להמשיך הנגינה. הצעיר עמד סמוך לכקא"ש (מעט שנתן לו המשקה) והוא המשיך לרקד הרבה זמן וכקא"ש בכה.

ממכתב אחיו המזכיר ריל"ג שי' מי"ב אדר תשכ"ח: אחינו יעקב שי' הי' ביחידות 55 מינוט וזכה צו א ווארעמע יחידות. זכה לשמוע דיבורים ברורים וחרופים ע"ד עניני אה"ק.

בשבוע העבר היו אב ובן שהם כהנים ביחידות וקודם צאתם אמר להם: אצל הספרדים אומרים תיכף יבוא משיח, ממילא תכינו עצמכם לעבודת ביהמ"ק.

היום הי' כ"ק אדמו"ר שליט"א על האהל - אומגעריכטערהייט, וכן הי' שם ביום ז' אדר.

ממכתב הרב י.מ. שי' (אז שליח בישיבה גדולה מלבורן), יום א' כ"ה לחודש תמוז תשכ"ח מלבורן

בליל י"ג תמוז דיבר ר"ח גוטניק עם אד"ש על הטלפון (כדרכו), ומסר לאד"ש אודות הנוסעים לניו זילנד, שאד"ש אמר שלא שמע ע"ז כלל, (הגם שר"ז כתב מכתב לאד"ש ער"ז, אבל כנראה שלא נתקבל), ואד"ש בירך שיהי' בהצלחה, ושאל אם הם לוקחים ספרי "הל' תלמוד תורה" [=לאדמו"ר הזקן] ואמר ר"ח שיקחו א פאר, ואמר אד"ש וואס הייסט א פאר, מ'דארף נעמען הונדערט! ובכל בית יהודי וואו מ'וועט מוקיר זיין את הספר יניחו א' שמה, ובכלל צריכים לעשות עם ההל' ת"ת כמו שעושים במבצע תפילין. כמובן שהם לקחו מאה, וגם כאן סדרנו שבכמה מקומות שלומדים שיעורים ילמדו (ג"כ) את ההל' ת"ת, וגם בהישיבה גדולה סודר שר' לייזער אומר שיעור בהל' ת"ת בכל יום ה'. וכמו"כ אנו באמצע העבודה לשלוח לבע"ב העיר (לערך ארבע מאות). כדאי לציין שכשר"ח גוטניק דיבר עוד הפעם, שאל אותו אד"ש אם נעשה כבר משהו בענין זה. (כמו"כ מסר לו אד"ש מז"ט עבור קבלתו של [חתנו הרב פנחס פלדמן] בתור רב).

ממכתב הרב צ.ה.ט. שי', מוצש"ק פ' זכור תשל"א:

בנוגע למיהו יהודי אמר כ"ק אד"ש לכמה ממשמרת הצעירה של מפד"ל שלא יחדל לעשות עד אשר יתוקן הענין לגמרי. גם אמר להם לעשות מהפכה בצעירים ואע"פ שיזרקו אותם, כי סו"ס יבקשו מהם לחזור ג"כ. וגם ביקר כאן אחיו של האדמו"ר מגור שי' ר' בונם [=הלב שמחה].

2088

RABBI I. SCHNEERSOHN
OF LUBAWITZ

יוסף יצחק שניאורסאהן
ליובאוויטש

ב"ה, כ"ז ניסן תרמ"ז.
אטוואצק.

ידידי ה"ח א"א מנה"ר

מרדכי אברהם ישעי' שי'

שלום וברכה,

במענה על מכתבו, מו"מ. עבור חבר מצוה

של בנם יצחק דוד שי', יחזק הש"ח לבנו. לשקוד

בתורה ויהי' יר"ש חסיד ולמדן ויגדלוהו עם שאר

ילדיהם יחיו לתורה חופה ומעש"ס מתוך פרנסה

בריוח וקביעות עתים לתורה,

הדו"ש ומברכו.

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, ועש"ק ש' כי תשא ח' חשב"ה
ברוקלין, נ. י.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו'
כו"ה יצחק דוד שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלה מכתבו צ"צ וז"ל וז"ל עליו ע"פ
ומענין פרשה שבוע זה:

וידבר ה' אל משה - כי שאל משה: רבש"ע כמה חרום קרן ישראל
(ובפרט - שהי' אך זה עתה כעשה העגל). אמר לו הק'

לאמר - לדורות (כולל אפילו ביום פקדי (אשר אז) ופקדי עליהם
המאתם בעגל) -

כי תשא - אחת דוקא - ראשם של ישראל (ורק משה - לא הייתה לו כל
שיבות אפילו לענין העגל, שהרי הי' אז בהר עם ת')

תשא אח ראש - חוכל, לשאח אח ראשם בהגבהה, ע"י אשר -

תשא אח ראש, חמנה אוהם לגלות חיבתם לפני המקום. - ולכפר על
החטא המונע הרמת קרנם (ובפרט - חטא העגל) -

ונחננו איש כושר נפשו - צדקה, כמס"נ וחטאך בצדקה פרוק.

: : :

וכינתן אשר כל נפש ונפש מביה ישראל יש בה מבחי' משרע"ה - הרי
הוראה בפרשתנו, שע"י בחי' זו על כאו"א להרים קרנו, ע"י אשר יגלה
חבתו לפני המקום, בהתבוננו אשר אהבת עולם אהבתנו ה' אלקינו כו'
ובנו בחרת - הוא הגוף החומרי - וקרבתנו כו', שאזי מסילא כמים
הפנים לפני יתעורר גם הוא לדבקה בו ולהמשיך אוא"ס ב"ה למטה
ולהעלות כל העולם כולו לה', שזהו ע"י החוס"צ ובפרט ע"י הצדקה,
שהיא עיקר המצוה מעשיות ועולה על כולנה - במילוי הצינוי לעשות
משכן ודירה לו ית' בחתוננים.

בברכה (עבודה פולאה רבה וז"ל)
אמה וקדוה רב (ה' אשה זלזל וז"ל)
ולמ' זלזל זכ"ה וז"ל. וז"ל. וז"ל.
ז"ל (ז"ל) וז"ל. וז"ל. וז"ל.

שאל משה: ב"ב י, ב. זה עתה העגל: תחומא ר"ש תשא. רש"י תשא ל, סז.
לאמר לדורות: כדמוכח ספרו"ל בב"ב. ביום בעגל: סנהדרין קב, א.
אחת דוקא: ולא כבשאר המנינים, וכהקרת חדא ג בב"ב שם. ראשם של ישראל:
ראה בארוכה ב"י לד"ה השמים כסאי ס"ג (נדפס בלקו"ח לג"ס). לשאתם:
בהגבהתם: רש"י ב"ב שם. חמנה אוהם: דאין מקרא (והענין) יוצא מירי פשוטו.

בתחילת המכתב הוסיף כ"ק אדמו"ר בגוכתי"ק "מ-ז' טבת והקודמיו. והפ"נ נקראו עה"צ".
ובשולי המכתב כ' "לעבודה בהצלחה רבה ומתוך שמחה ובטחון רב (וי"ל אשר זב"ז תליא. ועיין
זח"ב קפד, ב. ולדייק שאומר ע"ז תא חזי) ובריאות הנכונה"

גראנער- מלבורן

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן

ליובאוויטש

770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

ב' ה' ב' דתוחם"פ חשכ"ה
ברוקלין

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוהרי"ד שי'

שלום וברכה!

במענה על הודעתו אודות יום הולדת

שלו,

בודאי ינהג במנהג אנ"ש בזמן האחרון
ביום ההולדת. זיה"ר מהשי"ת שחה"י שנה הצלחה אצלו
הן בגשמיים והן ברוחניים ויוסיף בלימוד החורה
ובקיום מצותי מחוך הרחבה.

בברכה להוספה בבטחון ומחוך שמחה
אמתיה ומ"ל

מפני קדושת המועד לא בא כ"ק אדמו"ר
שלימ"א על החתם והנני חותם בשמו:

M.M.S.
מוזכיר

הפ"נ שבמכתבו יקרא בעת רצון על הציון
הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

ב"ה, י"ג מנ"א, ה'תשמ"א
ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה:

מאשר אני קבלת מכחבו מי"ד תמוז, ונעם לי לקרא בו ראשי פרקים מקורות
ימי חייו, ואשר אותן השנים בהן ישב באהלה של תורה לא רק שרשומן ניכר
אלא שהן קו המנחה וחוכן חייו גם עתה.

ובודאי כיון שיש לו מצב מיוחד בסביבתו, וידוע טבע בני אדם, שכשאתם
תופס מצב מרוסם בחברה, מסתכלים בו ומושפעים ממנו גם בעניינים שאינם
קטורים במקצוע שלו - מנצל מה השפעתו, בהואם לכלל גדול שבתורה ואהבת
לדעך כמון, ודבר ששנה כל מעטין יהיו לשם שמים, ובכל דרכין דעהו,
לקרב אחינו בני"י לאביהם שבשמים, אשר רבים מהם בבחינת אני ישנה בגלותא
ולבי ער לה' ולתורתו ולמצוותיו, אלא צוקים להתעוררות ולהשפעה על
ידי דוגמא ה' ובדברים היוצאים מן הלב ונכנסים אל הלב ופועלים
פעולתם.

והשי"ת יצליחו לעשות בזה באופן דמוסיף והולך ואור בשמחה ובטוב
לבב.

בברכה להצלחה ולבשורות טובות
בכל האמור

נ.ב. כיון שמכחבו נכתב בי"ד תמוז, למחרת ימי הגאולה די"ב-י"ג
תמוז, אף כי נחקבל באיחור זמן, תקותי שידועה למר פרשת הגאולה של
כ"ק מו"ח אדמו"ר לאחרי מאסרו על פעילותו בהחזקה והפצת היהדות
במדינה ההיא. והלימוד מזה מובן ופשוט, מכש"כ וק"ו כשאפשר לעשות
בהפצת התורה ומצותי' בלי סכנת נפשות ובלוי מניעות ועיכובים, ואדרבה.

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON

Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213

Hyacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ.י.

ב"ה, י"ח מנחם אב, ה'תש"מ
ברוקלין, נ.י.

המשתתפים בחגיגה הראשונה
לכבוד כולל ליובאוויטש,
מלבזירן
ה' עליהם יחיו

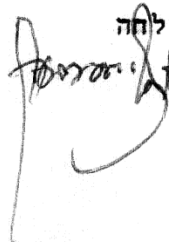
שלום וברכה:

בנועם קבלתי ההודעה על דבר החגיגה. ויהי רצון שיהי' בהצלחה רבה
בכל הפרטים,

ובפרט אשר ג' נקודות מיוחדות בזה, והן: לכל לראש, שהחגיגה היא
בשנה השביעית, שבת לה', וענינה, כפירוש חכמינו ז"ל, אשר בהיות
הזמן פנוי מעיקר מלאכתם, עבודת החרישה והזריעה וכו', הקדישו הזמן
שנתפנה לתורת ה' ולעבודת ה', עד (נשעשתה כל השנה קודש לה'. והשנית,
שהחגיגה היא במוצ"ק עשרים בחודש מנחם אב, שהי' יום קרבן העצים
דמשפחת דוד מלך ישראל. והשלישית, שהמסיבה הרי היא מוקדשה למטרת
הרחבת הכולל בשנים הבע"ל, שתחילתן שנת הקהל, האנשים והנשים והטף,
סאז הי' המלך מקריא באזניהם כו' וכאילו מפי הגבורה שומעים.
ובעבודה הרוחנית הרי כל האמור קיים גם בזמן שאין בית המקדש
קיים.

ויהי רצון אשר כל האמור יוסיף בהשתתפות כל המסובים, ועל ידיהם
בהשתתפות כל המושפעים שלהם, בביסוס הכולל בפרט ובהפצת התורה
ומצותי' בכלל, ובאופן דמוסיף והולך,
ונזכה בקרוב ממש לגאולה האמתית והשלימה ולקיום מצות הקהל
כפשוטה בבית המקדש שיבנה על ידי משיח צדקנו בב"א.

בכבוד ובברכה הצלחה
ולבשורות טובות

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-8250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ. י.

FREE TRANSLATION

By the Grace of G-d
18th of Menachem Av, 5740.
Brooklyn, N.Y.

To The Participants of the First Celebration
In Honour of Kollel Lubavitch Melbourne,
G-d bless you all!

Greeting and Blessing!

It was with pleasure that I received the notification concerning the celebration.
May G-d grant that it may be very successful in all aspects;

Especially as there are three special points related to this celebration.
They are: First and foremost, the celebration occurs during the seventh year,
"Shabbos LaShem", whose purpose, according to the interpretation of our Sages
Of Blessed Memory, is, that as it is a time in which they (the Jewish people)
are freed of their main occupation, that associated with ploughing, planting etc.,
they dedicate the time thus freed to G-d's Torah and G-d's Service, to the extent that
the whole year becomes Kodoish LaShem — dedicated to G-d. Secondly, the
celebration occurs on Motzoei Shabbos Kodesh, the twentieth day of Menachem Av,
on which day the family of David, King of Israel, brought the "Korban HaEtzim" the
"Wood Sacrifice". Thirdly, the gathering is dedicated to the purpose of broadening the
Kollel during the forthcoming years, the first of which is the year of Hakhel —
"Gathering" — men, women and children. On that year the King would "Read into
their ears"; it was as if they heard from the Almighty Himself.

In the spiritual service of G-d all the above applies even at a time when the
Beth Hamikdash no longer exists.

May G-d grant that all the above add to the participation of all those gathered, and
through them to the participation of all their acquaintances, Shlito, in the
strengthening of the Kollel in particular and in the dissemination of the Torah and its
Commandments in general, in a manner of constant expansion.

We shall all merit in the very near future the true and complete redemption
and the fulfilment of the Law of Hakhel in its literal sense, in the Beth
Hamikdash which will be built by our righteous Meshiach very speedily in our
days, Amen.

With respect and blessings for success.
In anticipation of good tidings.

/Signed/ Menachem Schneerson.

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON

Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213
493-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן

ליובאוויטש

770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

בי"ה, יום השני פי עקב אשר תשמעון,
חמשה עשר במנחם אב, ה'תשמ"ג
ברוקלין, נ. י.

לכל המשתתפים בחגיגת המלוה מלכה השנתית
לכבוד כולל ליובאוויטש - מלבורן
הי עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קבלתי ההודעה על דבר חגיגת המלוה מלכה, ויהי רצון שתהא בהצלחה רבה בכל הפרטים,

ובפרט אשר שלש נקודות מיוחדות בזה, והן: לכל לראש - סעודת מלוה מלכה "דא היא סעודתא דדוד מלכא משיחא" (סידור האריז"ל),

מוצ"ק פי הכפולה, דנתינת לוחות השניים - שמעלתם כפליים לתושי,

והתחלת פי הצדקה בכפליים - פתוח תפתח, נתון תתן,

והרי ביאת מלכא משיחא - הי"ז כמשי"נ: ציון במשפט (תורה) תפדה ושבי' בצדקה,

ומתחיל מט"ו באב נצטוונו והובטחנו: דמוסיף יוסיף - חיים על חיו

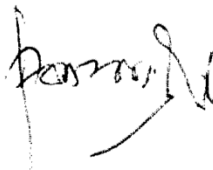
והי"ז תוכן ומטרת כולל - הרחבה (באיכות ובכמות) בלימוד התורה

ועיי צדקה בהרחבה דתומכי הכולל - הכולל ממלא תפקידו מתוך הרחבה

ומקרב הגאולה האמתית והשלימה עיי משיח צדקנו - כולל קיום היעוד: כי ירחיב הי אלקיך את גבולך גוי ונתן לך את כל הארץ אשר דיבר גוי.

ויהי רצון אשר כל האמור יוסיף בהשתתפות כל המסובים, ועל ידיהם בהשתתפות כל המושפעים שיי שלהם,

וברכת הי עליהם ועל בייב שיי תחול, ועד לברכה העקרית - הקיום בשלימותו דיעוד דוד נעים זמירות ישראל: כי אתה תנחל בכל הגוים.

בכבוד ובברכת הצלחה בכל האמור

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON

Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213

Hyacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ.י.

By the Grace of G-d
Zos Chanukah, 5734
Brooklyn, N. Y.

Greeting and Blessing:

This is in reply to your inquiry about my opinion in regard to the idea of your joining a Kolel.

It is, of course, well known that **והלמוד חורב כנגד כולם** which is said every morning, even before the regular prayer. Nevertheless, there can be a situation where other things take precedence over it. I have in mind, particularly, the situation of our present-day Jewish youth, a situation which is that of Pikuach Nefesh.

To be sure, when a person considers what his special duty is, there are, generally, ~~three~~ ^{all} options, depending on the category he may belong to. ~~For~~ there are Jews whose main task is to study Torah, and those whose main task is to engage in Mitzvoth and communal activities, and those whose task is to engage in Chinuch and work with our Jewish youth to bring them to a life of Torah and Mitzvoth *etc.*

The said options, however, can be considered only when one is at the beginning of the road and is to make a choice. In your case, however, since you have already been active in youth work for a number of years and have seen that you have had Hatzlocho in your work, and Hatzlocho in an area where it is ^{you} doubtful that anyone else could have had such Hatzlocho, namely the area of academic youth, and, moreover, in an area where the time element is ^{or} important, since the sooner a Jewish boy or girl begins to observe the Mitzvoth the more certain it is that they will be saved -- your option has already been decided by Hashgocho Protis. Consequently, I can see no justification for you to abandon this sacred work, G-d forbid.

Yet, if as you write, you have a strong desire to learn Torah and increase your knowledge, etc., you can do so by taking time off matters of Reshus, but not at the expense of the time which you have to devote to the Chinuch of G-d's children, so to speak. Be it remembered that we are speaking not of a Chinuch which aims at making a small Lamdan into a

big Lamdan, which is also a great thing, but of the kind of Chinuch which ~~must~~ be done to preserve young people within the fold of our Jewish people, save them from assimilation, etc., all of which need not further be elaborated to you.

To summarize: It is plain and clear that you should continue your Chinuch activity without detracting from it, though you may explore the possibility about using your other available time for learning Torah. If this spare time is not sufficient, there is another option, and that is to find a part-time substitute for some of your activities which you can safely transfer to such a substitute, under your supervision and responsibility.

If you may still be apprehensive as to how much you can accomplish in your Torah studies under such limited conditions, I would like to remind you that the beginning of the Alter Rebbe's Sefer Torah Or, which follows the Sedras of the Torah (the Likutei Torah, though named differently, is the second part of Torah Or, as is well known), i.e., the first Drush and on the first page, contains the quotation, "צדקה חרוטת בגוי" שע"י נתינת צדקה "נעשית מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה". And although in the plain sense of it it deals with ordinary Tzedoko, it is clear that the Posuk, hence the Drush, encompasses also spiritual Tzedoko, such as Chinuch activity in which you are privileged to engage. In other words, the great Zechus of your continuing in this area will bring you extraordinary Hatzlocho in your own Torah studies in your spare time - "a thousandfold." According to the Tzemach Tzedek in his commentaries on this Drush, the said phrase is not just a manner of speaking, but actually means what it says, without exaggeration.

With blessing *M. Scherison*

B.H.
15th of Cheshvan, 5723
Brooklyn, N.Y.

Greeting and Blessing:

I was pleased to receive your regards through Mr. Virdiger, who informed me that there has been some improvement in your health. Your prolonged silence had caused some anxiety. I trust, however, that it was not matters of health or business that had prevented you from writing, but rather your pre-occupation with the affairs of the Yeshiva and Beth Rivkah. For, as we had occasion to discuss it several times, every one of us is expected to do his utmost to advance holiness steadily and increasingly.

Nor should there be any lack of confidence, since the duties and responsibilities imposed upon us come coupled with the abilities and opportunities to discharge them fully. And the success which you and your co-workers have enjoyed in this work should serve as a further stimulation to even greater accomplishments. If in material matters our Sages declared "He who has one hundred desires two hundred, and he who has two hundred desires four hundred" (not being satisfied with the addition of a mere one hundred), how much more so should the sights be raised in spiritual matters.

I hope and pray that the above will be fulfilled in your case in every respect, in health and personal and public affairs, to be enjoyed together with your wife, who undoubtedly is a source of encouragement to you, and your children, and family at large. The merit of your father, of blessed memory, will also stand you in good stead.

I trust that you and yours have had an inspiring Tishrei, with its concluding message of Simchas Torah, and may the joy and inspiration be with you throughout the year.

With blessing

By the Grace of G-d
28th of Adar I, 5719
Brooklyn, N. Y.

Blessing and Greeting:

This is to acknowledge receipt of your letter of the 15th of Adar I, in which you acknowledge receipt of the Siddur. I was especially gratified to read that you are going to cherish it, and more so, that you hope to use it in your daily prayers.

The road from hope to reality lies in effort and determination, as our Torah, Toras Chaim, declares, "Try and you will succeed." Especially in the case of young people, who are blessed with an extra measure of energy and enthusiasm; they are bound to succeed with the proper amount of determination.

No doubt you are well aware of the great principle of the Torah to love our fellow-Jews, which is emphasized at great length, especially in the teachings of Chassidus. For this reason the Old Rebbe included in his Siddur the declaration of it, before beginning the morning prayer, as you will find on page 12 in your Siddur. Accordingly, I trust that in compliance with this great principle you will use your good influence with your friends to strengthen them in the spirit and practice of Yiddishkeit in daily life. Here too the principle "Try and you will succeed" applies.

I hope to hear good news from you always.

With blessing,

By

By the Grace of G-d
15th of Sivan, 5740
30th of May, 1980
Brooklyn, N. Y.

The Hon. R. D. Muldoon, Prime Minister
Wellington
New Zealand

Greeting and Blessing:

This is to acknowledge, with many thanks, your kind letter of the 16th of May, 1980.

I appreciate very much your thoughtful message and good wishes on the occasion of our Thirtieth Anniversary.

I heartily reciprocate your good wishes in accordance with the Divine Promise to our Patriarch Abraham, "I will bless them that bless you." May G-d bless you, and the country which you so eminently represent, with a growing measure of prosperity materially and spiritually.

With esteem and
blessing,

בקובץ הערות התמימים ואנ"ש מלבורן י' שבט תשס"ט, נדפס צילום גוכתי"ק ממענת כ"ק אדמו"ר (על מכתב אחיו המזכיר הריל"ג שי'), ככל הנראה בקשר למכתב זה. מענת כ"ק אדמו"ר נדפסו באותיות מודגשות.
אחי יצחק דוד שי' בקש לשאול - קבע ראיון עם ראש הממשלה דמדינת ניו זילאנד ליום ב' י"ג אלול (בכדי למסור לו מכ' כ"ק אדמו"ר שליט"א) - לכאורה כדאי ע"פ הנ"ל שתבקר משלחת ולא יחיד (ואתו הסליחה)

האם ישנם ענינים מיוחדים שעליו לדבר אתו - בסגנון המתאים: ההשתדלות לאחרונה:
והשיב לב אבות (ע"י בנינים) שלילת generation gap ובהמשך לזה ועד"ז - תפארת

זקנים

By the grace of G-d
15th of Tammuz, 5746
Brooklyn, N. Y.

Greeting and Blessing:

This is to acknowledge receipt of your letter and kind contribution for Tzedoko, for which receipt is enclosed.

You surely know the saying of our sages in the Mishna that "The reward of a Mitzvo is the Mitzvo itself." Hence, what can a "thank you" from a human being add to the Divine reward in which everything is already included?

But it is certainly in order to express my inner pleasure at seeing another well known saying of our Sages so eloquently confirmed in concrete action, namely the saying that "A Jewish heart is always awake" - awake and responsive to HaShem's Mitzvoth, especially as in your case, responsive to the need to spread Torah and Mitzvoth for the benefit of the many.

This would be highly gratifying at any time, but even more so at a time when it meets an urgent need that has been waiting for someone to come forward and provide the financial resources necessary to meet it.

This brings me to the question of how best to use your kind contribution in accordance with your intention. My answer has already been briefly conveyed to you over the telephone, and I wish now to outline it also in writing.

The connection between medical science and Halacha is already inherent in the Torah itself, as our Sages declare, "The Torah brings רפואה to the world." The meaning of this is not that the Torah negates medical science in any way. On the contrary, the Torah declares that in matters of health, it is necessary to consult a physician and follow his instructions - at the same time not forgetting, of course, that the True Healer is HaShem, and the physician is no more than the agent of "The Healer of all flesh Who works wondrously."

In medical science there are two basic areas of approach: (a) therapeutic medicine and (b) preventive medicine. The first deals with medical disorders brought to the physician's attention for actual treatment. The second, which has been gaining an increasingly greater role in modern times, is to attain the highest possible level of public health through the prevention of sickness by such methods as vaccination, public and personal hygiene, wholesome diets, and by various other ways and means.

Needles to say, while there is no getting away now from the need of therapeutic medicine, preventive medicine is, ideally, the more desirable method. In the long term, it is surely also more desirable from every point of view, including cost, etc., not to mention the prevention of pain and suffering, G-d forbid. Also, in preventive medicine there is no need for recourse to radical means, such as surgery and the like, which, unfortunately, is part of curative medicine.

For preventive medicine to be most successful and effective, it is necessary to start it from earliest childhood - beginning with vaccination, brushing one's teeth to prevent cavities, a balanced diet, and so forth. In regard to

Jewish children, it calls for strict observance of the the laws of Kashrus of foods and beverages, and it is well known how it affects mental and physical development.

Thus, when our Sages declare that the Torah brings a רפואה to the world, it refers not only to spiritual health, but also to plain physical and mental health as well. Indeed, so we find it explicitly in the Divine promise in the Torah: " If you will diligently hearken to the voice of HaShem, your G-d, and will obey his commandments and keep all his statutes - none of the diseases . . . will I put on you, for I, HaShem, am your healer," (Exod. 15:26). Here is a clear assurance that the Torah and Mitzvoth are the real preventive Refuo. Moreover, while the Torah is the most effective preventive medicine, it is also the most pleasant one, as it is written, "Its ways are ways of pleasantness and all its paths are peace."

needles to say, this is not the only, nor the main, purpose of the Torah and Mitzvoth, which, essentially, have to do with קדושה and G-dliness, and are primarily concerned with the eternal life of the נשמה, etc., etc. But we are speaking here of Torah in relation to physical health, especially that of children, which was your original intention in suggesting that your Tzedoko be used for a hospital for children, run in accordance with the Halacha.

Aside from your practical considerations, the best way of implementing your intention and to achieve even incomparably greater results than can be imagined, is to apply your contribution in the area of Torah-Chinuch for children,

As you know, one of the most vital activities of Chabad-Lubavitch is Torah-true Chinuch, both for the young in years as well as for the young in Torah knowledge and Yiddishkeit experience. These activities thus cover a wide range, from Kosher nurseries to helping the aged.

In light of all above, it is my considered opinion that if your Tzedoko is used in in this way, it would be in the real spirit and letter of your idea and intention. For, used in this way, it will help ensure healthy children, physically, mentally and spiritually, so that there would be no need to establish a special hospital for children according to the Halacha, since they will be raised fully in accord with the Halacha.

The Chabad-Lubavitch activities and programs cover a sufficiently wide range as to offer a choice of options within that range. I would suggest that you should not limit yourself to one area, but preferably to two areas within that range. HaShem will surely grant that it be the right choice and will have his generous blessings for Hatzlocho.

The present month of Tammuz, the month of the Geulo anniversary of my father-in-law, the Rebbe, of saintly memory, which we have just celebrated, on the 12-13th of Tammuz, is particularly auspicious for the above. In his letter on the occasion of the first anniversary of his Geulo, the Baal HaGeulo wrote that his deliverance was not just a personal one, but embraced all our jewish people from אותי (me) to the Jew who is as yet "A jew only in name." The Baal HaGeulo has given assurance that everyone who follows in his footsteps and participates in his work of spreading and strengthening Yiddishkeit, is assured of Hashem's blessings for Hatzlocho in these endeavors, as well as in one's personal needs, both materially and spiritually.

Thus, your Tzedoko comes in a most auspicious time, and the Zechus of it will endure forever

With esteem and blessing,

Toveling dishes before paying for them

Question: Reuven is in the local hardware store and is about to get on line to pay for a frying pan. In the interest of saving time, he'd like to first toivel the pan at the back of the store and then pay for it on his way out.

- Is Reuven allowed to toivel the pan before paying for it?
- If Reuven toivels the pan and gives it as a gift to Shimon, would it be considered "toiveled", or would Shimon also need to toivel the pan when he receives it?

Answer: Lechatchila, Reuven should toivel the pan after paying for it. This is because only after paying did he "acquire" the pan. However, Bediavad, tevila should be repeated by Shimon, without a Bracha.

Discussion: The Taz^[1] notes that Tevila is required when utensils (which require tevila) are "transferred" from the possession of a non Jew to a Jew. However, a retailer that purchased keilim from a non Jew with the intention to resell them, does not have an obligation to toivel them. Consequently, toveling does not change the status of the keilim until the "end user" purchases or "acquires" them^[2]. It is only after this acquisition that the obligation to toivel arises.

There is one caveat. Some authorities hold that once a potential buyer decides to purchase an item, and both parties agree on the sale, the buyer might be considered as having "acquired" the product. This would automatically trigger a requirement on his part to toivel the item, (since it is technically his already) and if he were to do so even prior to actually "paying" for the item, it would be considered as if he toiveled his "own" item^[3].

The Minchas Shlomo applies this to a case where the item was intended as a gift. Since the purchaser was not acquiring the item for himself (as his intent was to gift it), he was under no obligation to toivel the item^[4], and as such the tevila should be repeated, without a Bracha^[5].

[1] שו"ע סי' ק"כ סק"י ועי' דרכ"ת שם סקס"ז

[2] עי' ס' טבילת כלים ע' 164

[3] עי' שם פ"י:י"ב

[4] עי' שם ושו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ו: כ

[5] עי' אלה למגן במטה אפרים סי' תרכה:לב

Washing and Soaking Dishes on Shabbos

Question: Is Reuven allowed to wash the dishes after the Friday night meal in order to use them on Shabbos day?

- Should he wait till shabbos day to wash them?
- Would he be allowed to soak them as well?
- How about using a sponge, steel wool or detergent?
- What about washing the Kiddush cup used in Shul so that it will be clean for the next shabbos?

Answer: After the Friday night meal, it is permitted to wash dishes immediately⁵ for the next day. It would also be permitted to wash the dishes from the Shabbos lunch meal, if they might be used for a Farbrengen or party. Any utensil which one uses throughout the day may be washed anytime.

We are not permitted to use sponges, steel wool or dish detergent for they involve violating various melachos on Shabbos.⁶

We do not wash a kiddush cup used in shul so that it will be ready for use the following week. Instead, wait till after shabbos to wash it.⁷

Discussion: The Gemara⁸ teaches that it is a Rabbinic prohibition to make any preparations on Shabbos for the following week, including any activity, even if no Malacha is being done⁹ (for example folding clothing, a Talis or making a bed on Shabbos)¹⁰. The reason for this prohibition, is in order to prevent people from exerting themselves on Shabbos for something which is not necessary for that shabbos¹¹.

This prohibition is exclusively related to things that have no purpose or benefit on Shabbos.

However, when even if there is a small measure of benefit or necessity for Shabbos, it is permitted and will not be considered in the category of מניין.¹²

The Gemara states¹³ (and the Alter Rebbe Paskens¹⁴) that a person is permitted to wash dishes on Shabbos as long as there is another meal where these utensils will be used. This ruling pertains to utensils which are only used at mealtime whereas any other utensil¹⁵ which is used throughout the day such as cups and the like are permitted to be washed the entire day. However, we should be

⁵משנ"ב שכ"ג:כ"ז

⁶שוע"ר סי' ש"כ:כ"ג שכ"ג:א-י"ב שכ"ו:י שש"כ פי"ב סעי' י"א והערות י"ד ול"ג

⁷תוספתא שבת פי"ג הי"ט ועי' בשו"ת שלמת חיים סי' קפ"ז-ה

⁸שבת קי"ג. וקי"ח. עי' פרש"י קי"ד: ד"ה אסור

⁹שוע"ר סי' ק"ג:ג

¹⁰שוע"ר סי' ש"ב:ה וי'

¹¹ראב"ד פכ"ג מהל' שבת ה"ז ופי' מ"מ שם בדעת הרמב"ם

¹²עי' שוע"ר סי' רנ"ד: ש"ב:ה ש"ו:ג שכ"ג:ו שי"ט:י"ח

¹³שבת קי"ח.

¹⁴שוע"ר סי' שכ"ג:ו

¹⁵שוע"ר שם וקצוה"ש סי' קמ"ו הערה ט"ז

Machmir when we know or are unsure as to its necessity e.g. when there are many other dishes that can be used instead.¹⁶

We have already explained that the reason for the prohibition of preparing from Shabbos for the weekday is because of the exertion involved. Yet there are many activities which people do on shabbos which wouldn't be considered exertion, for example cleaning off the table after the meal. These activities save time after Shabbos and are permitted.¹⁷

The same should hold true regarding placing dishes into a pot of water so as to make it easier to wash them after Shabbos¹⁸(עי' הערה). However it would seem that it is prohibited to wash off the remains of food on the dishes in order to make it easier to clean them after Shabbos.¹⁹ (There is room to permit washing dishes on shabbos for those that need their house to "look clean"²⁰).

¹⁶ פרמ"ג סי' שכ"ג בא"א סק"ט משנ"ב שם סקכ"ח מנחת שבת סי' פ' ס"ק רנ"ד ועי' משנ"ב סי' ש"ב:י"ז בנוגע בגדים ושו"ת משנה הלכות ח"ג סי' מ'.

¹⁷ עי' שש"כ פכ"ח סעי' פ"א-ב

¹⁸ שם וכן נראה דעת אדה"ז בשוע"ר סי' ת"ק:כ (וצ"ב אמאי אינו אסור משום איסור בורר דמפריד הפסולת מהכלי? ואו"ל בב' אופנים א' שכל פעולתו היא רק לשים הכלי במים והבורר נעשה מאילו עי' משנ"ב סי' רנ"ג:ק בסופו, ב' והוא עיקר דאין כוונתו להפריד האוכל מהכלי אלא רק לרכך המאכל ושלא נתקשה וגם אינו פס"ר שהמאכל יפרד, (ולפי זה א"א לדמותו לדין שריית פירות בשבת דכתבו הפוסקים דאסור דשם כל כוונתו הוא להפריד הפסולת מהאוכל עי' שו"ת אג"מ או"ח ח"א סי' קכ"ה וקצוה"ש סי' קמ"ה:ה: הערה ט"ז).

¹⁹ ע"פ שוע"ר סי' תמ"ד:ח

²⁰ עי' שוע"ר סי' ש"ב:י וראה שו"ת מהרש"ג או"ח סי' ס"א

Kiddush before Musaf on Simchas Torah

Question: Why are we allowed to make Kiddush before Musaf on Simchas Torah? Aren't there restrictions on eating before Musaf?

Answer: The Mishnah in Shabbos (9b) says: "A person is not allowed to begin a haircut or a meal before Mincha." The concern is that a person might become preoccupied with the activity at hand, and consequently forget to daven at the proscribed time. We can deduce from this that the Chachomim enacted restrictions on beginning certain activities, in order to protect time-sensitive zmanim.

For Mincha, there are two halachik time periods: Mincha g'dola, which begins about a half hour after midday (chatzos), and Mincha k'tana, which is closer to sunset. The Gemara asks, which "Mincha" is the Mishnah referring to? Seemingly there shouldn't be any issue when eating before Mincha g'dola, as there is still plenty of time – up to six hours – to daven.

The Gemara answers that the Mishna is talking about both zmanim: A person is not allowed to begin a "seuda g'dola," (large meal), before Mincha g'dola nor his is permitted to begin a seuda k'tana (small meal) before Mincha k'tana.

Tosefos¹ explain that a "seuda g'dola" refers to something like a wedding reception, and the Bais Yosef² learns from this that a Shabbos or Yom Tov meal is not a seuda g'dola, and may begin following midday, even within the zman of Mincha g'dolah. From this we understand that where one has extended time to daven, a more elaborate meal is forbidden whereas a smaller meal is not.

Now, unlike Shachris, one can daven Musaf the entire day. If so, like Mincha after midday, one has ample time and accordingly should be permitted to begin a small meal after Shachris before Musaf, but not an elaborate one.

However, there are two further complications and reasons to prohibit it:

First of all, it is possible that Musaf is stricter than Mincha. This may be because the Gemara Shabbos (10a) differentiates between Mincha and Maariv, and explains that paradoxically a person is more likely to be negligent regarding the zman of Maariv which may be recited all night long, than regarding Mincha (the latest time to daven Mincha occurs at a set time during the day). Therefore, even a small meal is forbidden once the time for Maariv begins.³

Based on this, the Shaagos Aryeh writes⁴ that Musaf should be compared to Maariv, because just as Maariv may be recited all night, so too, Musaf may be davened all day, and therefore he concludes that, like Maariv, until one davens Musaf eating is forbidden.

¹ ד"ה תספורת

² בב"י סי' רל"ב ד"ה וכתב בהג"מ

³ ע"י שו"ע סי' רל"ה:ב ומג"א סק"ד

⁴ שו"ת שגאת ארי' סי' י"ה

Secondly, the Gemara Taanis (26b) records an argument between R' Meir and R' Yehuda regarding when a Kohen should practice public Birchas Kohanim (Nesias Kapayim). Since intoxication disqualifies a Kohen from Avoda, the question is if the chachomim withheld public Nesias Kapayim from the prayer due to concern that the Kohanim might have drunk wine beforehand.

R' Meir holds that we are concerned the Kohanim might be intoxicated and therefore they do Nesias Kapayim only during Shacharis and Musaf, while R' Yehudah maintains that we do not worry, and the Kohanim can go up for Birchas Kohanim even during Mincha or Neilah.

Based on this, Rabbenu Chananel concludes⁵ that a person is not allowed to eat or drink at all before Musaf, for we see that according to all opinions the Kohen is allowed to duchen during Musaf, and there is no need to be concerned of intoxication.

The Shulchan Aruch⁶ writes (based on the Gemara in Taanis) that it is forbidden to eat a meal before Musaf.

Based on all of the above, the question remains: What is the basis for the custom to make Kiddush and eat before Musaf on Simchas Torah?

The Rama⁷ writes that if a person has a something in place to remind him to daven Mincha or recite Krias Shema for Maariv⁸, eating is permitted, since there is now no concern that he will forget about it. This is likely the case in shul where there is a Kiddush and then a continuation of the davening, for there is no greater reminder than that!

Another reason to permit the Kiddush is based on the opinion of the Bach who holds that we don't pasken like the Gemara in Taanis. The Magen Avraham⁹ writes that if a person cannot hold out until after Musaf without eating, they would be allowed to make Kiddush and eat, relying on the Bach. Likewise, on Simchas Torah when davening is prolonged, specifically due to Hakafos, we fall into the category that the Magen Avraham describes, and we can rely on him to make Kiddush¹⁰ and eat before Musaf.

The Chassam Sofer was asked if a Bris and its accompanying seuda can be done before musaf, and he answered that it is permissible, relying on this Rama and Magen Avraham.

In conclusion, after Shachris in shul, it is permissible to eat and drink after hearing Kiddush, however, one should not eat a full meal to the point of satisfaction.

⁵ הובא ברא"ש פ"ד דתענית סי' ל"א

⁶ שו"ע סי' רפ"ו:ג

⁷ סי' רל"ב

⁸ סי' רל"ה

⁹ סי' רפ"ו סק"א

¹⁰ מג"א שם

Answering Amen while learning in Shul

Question: Reuven is learning in shul and is able to hear a minyan in progress. Is he obligated to interrupt his learning in order to answer Amen, Barichu and or Kedusha?

Answer: A person who is learning alone, answering Kedusha is obligatory and answering Amen is optional. Someone who is part of a shiur - especially the one giving the shiur - should not stop to answer even¹ for Kedusha.

Discussion: The Mishnah² states when a person hears a bracha being made by a Jew, Amen should be answered. There is a disagreement³ whether this is obligatory or optional. The halacha⁴ accepts the opinion which holds that it is an obligation to answer when hearing a bracha. This applies: a) even when the person is not being Yotze with that bracha and b) even if he doesn't hear the bracha being made, but hears people answering the bracha (as long as he knows which bracha is being recited⁵).

The reason for answering Amen is that it is an acronym for אל מלך נאמן. With this response, a person confirms his faith in Hashem that he will fulfill all his requests.⁶

Based on the above, we learn the following halacha: When a person is part of a minyan he is not allowed to learn during Chazaras Hashas- even if he is not being Yotze with the Chazzan⁷ (as is the case nowadays).

However, there is a Halacha⁸ that one is not permitted to interrupt his learning. Furthermore, there is a principle that when one is involved with one Mitzvah, he is exempt from doing other mitzvahs.⁹ Therefore, interrupting one's learning would be considered Bitul Torah. In addition there is also the issue of answering Amen, when the person is unaware of which bracha is being recited, and therefore the Amen is a "Amen Yesoma".

The Poskim offer different opinions: Some posit there is no obligation to answer Amen. Others hold¹⁰ that Kedusha should be answered, but not אמן, איש"ר, ברכו. There are yet others that make a distinction between one learning alone, or one learning with a group as in a shiur.¹¹

¹ כנלע"ד ע"פ משמעות משוער הל' ת"ת פ"ד ה"ד דכאן אין בו משום דא"א לעשות ע"י אחרים וממילא אסור להפסיק תורה דרבים עייש ובה"י שם.

² משנה ברכות נ"א:

³ עי' בטור סי' רמו וב"ח שם

⁴ שוע"ד שם סעי' ב

⁵ שם

⁶ שוע"ד סי' קכ"ד:ם

⁷ שם סעי' י'

⁸ עי' שו"ע יו"ד סי' רמ"ו:י"ז, ושוע"ד הל' ת"ת פ"ד ה"ג וי"א

⁹ כו"כ מקומות בש"ס ופוסקים (ולהעיר מלשון אדה"ז בהל' ת"ת שם דמשמע דבמצוות ת"ת יש עוד מעלה שהוא "כנגד כולם"

¹⁰ אשל אברהם (מבוטשאטש) סי' רמו ב, שערים המצויינים בהלכה סי' כ סק"א, שו"ת שבט הלוי ח"ט סי' מ"ג, הליכות שלמה פ"ט ס"ו, ועי' כף החיים סי'

קכד:כה

¹¹ שו"ת עמק תשובה הובא בכף החיים סי' צ:קמו

Answering Amen to multiple people reciting Kaddish

Question: Avraham, Yitzchak and Yaakov are each reciting קדיש during a minyan.

Reuven is Davening with them and wonders how he should answer אמן when they are each saying the קדיש at a different pace.

- Does Reuven answer אמן to all of them as he hears them?
- Should Reuven choose one person's Kaddish and answer only that one?
- What if Reuven hears a kaddish coming from an adjoining minyan, does he need to answer that one as well?
- Should Reuven be concerned that he might be answering an אמן יתומה (answering אמן when he did not hear the Bracha or waiting "some time "before answering")?
- Could responding אמן "one after the other" (אמן אמן), be considered declaring there are two powers on earth ב' רשויות ?

Answer: The prevailing custom is for people who are reciting קדיש to sort of "synchronize" and say the קדיש word for word with one another^[1]. We often see this happen when one person waits to begin "Yehe Shme raba" in order to allow the others to "catch up" with him. However, this isn't always practical, especially since there may be several people saying קדיש with varying speed, rate and comfort levels. If all the קדישים are within the "halchachic time period" of תוך כדי דיבור (the time it takes to say the three words שלום עליך רבי^[2]) then Reuven need answer אמן only once each time^[3]. If however, their timing is off, then Reuven should answer each person's Kaddish as he hears them.^[4]

This would ensure that Reuven's answering אמן wouldn't be considered an אמן יתומה nor would it be considered declaring there are two powers on earth - ב' רשויות- (as it is specific to the קדיש he is hearing).

If Reuven hears a קדיש from an adjoining minyan he is not required to answer since he is already answering אמן in his minyan.^[5]

[1] עי' שו"ת בנין ציון סי' קכב באריכות, ובס' מנחת קנאות למהר"ץ חיות סי' ז', כה"ח סע' יג סק"י"א

[2] שו"ע"ר סי' ר"ג (דלא כהט"ז והרמב"ם דמוסיף תיבת "ומורי")

[3] באה"ט סי' נ"ה ס"ק א', (ועי' פ"ת יו"ד סי' שעו סק"ו ובשע"ת סי' נ"ו סק"ג)

[4] עי' בשו"ע"ר סי' קצ"ב: ב' "דהשומע ברכה ב"פ חייב לענות ב"פ"

[5] עי' שו"ת ציץ אליעזר חי"א סי' ג' אות ד'

Breaking your friends glasses.

Question: Reuven accidentally sat on Shimon's glasses and broke them. Is he required to pay for them?

Answer: If a person broke glasses which were placed on a chair in shul etc, they are not liable. However, if the glasses were in a secure place, they would be obligated to pay the full amount of the damage. A child who damages is exempt, as are his parents. However, it would be proper for them to cover any damage their children incur.

Discussion: The Mishnah¹ teaches "a human being is prone to damage". The connotation is that man is always responsible for his actions, especially when it comes to damaging someone's property. The Halacha² is that someone who damages or causes damage to a fellow's property, whether it was done accidentally or unknowingly, is liable to pay the full amount of the damage.

Based on this, if a guest accidentally left a candle burning on a table and the table caught on fire, he is obligated to pay full damages.³

There is an exception to this rule, the Mishnah⁴ teaches, "A person who left a jug in a public place, and then another person came and broke it while walking. He is exempt from payment. The Gemara⁵ explains that since it is not common for people to look down when they walk, the person walking is not at fault. We can infer from this Gemara that any situation where a person was completely unaware of the object, and did not intend to cause damage, he would be exempt from payment if he damaged it ⁶. Whereas, if he had some prior knowledge or in a case when he should have looked down, this would be considered as if he was "slightly" negligent, and therefore obligated to pay.⁷

In our case, if the glasses were situated in a recognizable place, or if Shimon had permission to put his glasses there, then Reuven would be liable to pay for the glasses he damaged⁸. However, if the glasses were put on a bench, chair etc, in a public place, such as a shul or Bais Midrash, the Reuven would be exempt from payment.⁹

What would be the case if the glasses were broken by a minor? Would the child's parents be liable? The Mishnah¹⁰ teaches that a child that causes damage is exempt from payment, and the Gemara explains that there is no responsibility for the minor's parents to pay. However, the parents have a

¹ב"ק כ"ו.

²שו"ע חו"מ סי' שע"ח:א ושוע"ר הל' נזקי ממון סעי' א

³עי' פ"ת שם ס"ק א

⁴שם כ"ו.

⁵שם ע"ב

⁶עי' תוס' שם ד"ה ושמואל ורמב"ן בב"מ פ"ב, רמב"ם פ"ו מחובל ומזיק מ"מ וכס"מ שם, שו"ע חו"מ סי' שע"ח שם ש"ך סק א

⁷עי' ש"ך שם ס"ק ב וסמ"ע סי' תי"ב סק"ב

⁸שו"ע חו"מ סי' תי"ב:ב

⁹שם סעי' א

¹⁰ב"ק פ"ז

responsibility to make sure their children don't cause damage or harm to others, and it's proper for them to pay for any damage their children incur.¹¹

¹¹ע"י שו"ע או"ח סי' שמ"ג ומשנ"ב שם סק"ט, שו"ע"ר שם. ושו"ע חו"מ סי' שמ"ט:ג פ"ת שם ס"ק ב

“Crocs” on Yom Kippur

Question: Is it permissible to wear crocs on Yom Kippur?

Answer: crocs that are worn infrequently may be worn on Yom Kippur, though one needs to make sure that it cannot slip off since then there may be an issue of carrying. However, if they are worn more regularly even daily they should not be worn on Yom Kippur.

Discussion: The Mishna¹ states “On Yom Kippur it is prohibited to eat, drink, wash the body, oil the body, wear shoes, and have marital relations”. The Gemara² explains that the reason is based on the Psukim in the Torah which indicate that on Yom Kippur we should experience affliction (pain).

The Ran³ explains that there is a distinction between the prohibition to eat (and drink), and the other actions (washing, oiling, wearing shoes etc.). Eating is a biblical prohibition since there is true affliction of pain when we don't eat, whereas, showing, wearing shoes etc, which are not a necessity, and the lack of them are not certain to afflict pain, is only a rabbinic prohibition (allowing some room for leniency).

The Rishonim argue whether rubber shoes are permitted. The Rambam⁴ holds that rubber shoes don't create a big separation to the ground, and as such there may still be some discomfort to the person. The Ran⁵ learns that the prohibition was strictly for **leather** shoes, since the prohibition is based on what people consider as a shoe, whereas non-leather shoes, would be similar to a garment⁶).

The logic⁷ of the argument is based on how we understand the prohibition. Is it based on the action/thing itself or the affect it has on the person. According to the Rambam the restriction is on the person, and therefore it is relative to the person. whereas according to the Ran the restriction is limited to the way a person looks at the thing (in the case the shoe), and as long as it doesn't have the status of a shoe, it is permitted.

According to the Ran, the Chachmim restricted that which has a uniqueness which people do for more comfort or pleasure,(in other words the Rambam holds that the comfort is relative to the person regardless if for him it is not considered a shoe for comfort, whereas the Ran holds that it depends on why a person would wear this one as opposed to the other). For example, there is no restriction on clothing, because people do not consider clothing to be worn because of comfort/pleasure. Likewise wearing non-leather shoes is worn out of protection to the feet.

It would follow (based on the Ran) that any shoe which is worn for comfort or pleasure is part of the prohibition, whereas if it is only out of necessity/protection it would be permitted⁸.

¹ יומא עג:

² ברייתא שם עד.

³ יומא א,א ד"ה יוה"כ

⁴ הל' שביתת עשור פ"ג ה"ז

⁵ לדעת הרי"ף ב,ב והרמב"ן במלחמות שם

⁶ לשון הלבוש הובא בשו"ע"ר סי' תרי"ג:

⁷ ע"י בט"ז תרי"ד סק"ב

⁸ ע"י סי' מועדים וזמנים ח"ו סי' כ"ה

The Alter Rebbe in his Shulchan Aruch⁹ cites both opinions, and explains that based on the reason of the Ran, a person is permitted to wear a hard garment on his feet on Yom Kippur.

There is another way to understand the Ran¹⁰. As quoted in the beginning, the prohibition of wearing shoes is more lenient being only rabbinical; as such the Chachamim only prohibited leather shoes and not other kinds. Similarly, we find this concept in Halacha when the Chachamim add restrictions it is limited to what they said and it is not a general rule.

Based on the above, any material which is not leather, is not under the prohibition (even if worn for comfort or pleasure).

Another reason to be lenient is based on the Pri Etz Chaim¹¹ which explains based on Kabbalah that the prohibition is only for leather.

However, there is still reason to make a distinction between those that wear this kind of shoe occasionally or on frequently. A person who wears this kind of shoe daily, might be considered for him as having the status of "leather shoes" that the Chachamim prohibited, and combining the opinions that hold that we should be Machmir¹² like the Daas H'rambam, he shouldn't wear them on Yom Kippur.

⁹תריד:ג וד

¹⁰כפשוטו כנלע"ד ועי' שו"ת מהרש"ג ח"ב

¹¹שער יוה"כ פ"ד

¹² עי' משנ"ב תריד סק"ה הגהות חת"ס מועדים וזמנים שם

Coffee from a Non-Kosher Establishment

Question: Reuven is on a road trip and is in need of a coffee. Is he allowed to drink black coffee purchased from a non-Jewish store?

Answer: There is room to be meikel and consider the coffee permitted.

Discussion: The Mishnah states¹ “These are the things which are forbidden to eat from a non-Jew: milk which he milked without the supervision of a Jew, his bread....his cooked foods....” The prohibition of bread and cooked foods applies even if we don’t suspect there being any non kosher ingredients mixed in to the food. This is because the Chachamim were concerned that allowing this might lead to intermarriage.

The Gemara explains² that the prohibition of eating food cooked by a non-Jew is food, 1) that could only be eaten cooked and not raw and 2) food which is eaten by “royalty”.

The Halacha³ follows the ruling of the Gemara that only foods cooked by a non Jew, which need to be cooked to make them edible, and foods which are considered fit for royalty, fall under this prohibition. The Poskim⁴ explain that nowadays “foods fit for royalty”, might be anything that is served at a “state dinner”. Based on these criteria, coffee beans and water⁵ would be permitted even if a non-Jew cooked it.

The definition of cooked foods is anything prepared by fire, therefore anything cooked, baked, fried etc, would fall under this prohibition⁶.

There is a dispute amongst the Poskim⁷ regarding inedible foods which become edible while cooking them together with other ingredients. Doing so would modify the status of the food to: “food fit for royalty”.

We can apply this dispute to coffee⁸. The coffee bean itself is inedible even after being roasted and only when it is mixed with water (and perhaps a sweetener or milk) does it have a flavor and taste. However one could argue based on the Halacha⁹ that when we have two or more foods mixed together we follow the majority of the ingredients, which in this case is water. Therefore there would not be an issue of Bishul Akum.

¹ע"ז ל"ב: ופרש"י שם

²ל"ח. יש שם ב' לישני ופסק ר"ת כשניהם ע"י תוס' שם ד"ה איכא בניהם

³שו"ע יו"ד סי' קי"ג:א

⁴הגהות חזו"א

⁵וילהעיר משוע"ר סי' רנ"ד:י"ד

⁶רמ"א סי' קי"ג:ג

⁷ע"י פרמ"ג משב"ז סי' קי"ב סק"ג ודרכ"ת סי' קי"ג ס"ק ס"ד

⁸ע"י שד"ה אסיפת דינים אות ב במערכת בישולי עכו"ם ודרכ"ת סי' קי"ג ס"ק ב בסופו וס"ד

⁹שו"ע סעי' ב ופר"ח שם

Until now we have discussed the issue of coffee regarding the din of Bishul Akum. Now lets turn to the status of the equipment used.

The Halacha¹⁰ states that dishes washed together using hot water, either in a sink or a dishwasher, creates a reaction between the residue of the dishes and the dishes themselves. Furthermore, if there is any non-kosher residue in the mix, it would make the other dishes non-kosher as well.

Since most coffee shops serve non-kosher food as well, there exists the concern, that the employees wash *all* the dishes together. If that were to occur, the coffee machine might become Traif¹¹. And anything cooked inside will be Traif as well¹².

There is a Halacha, that any utensil which one is unsure as to whether if it was used within the past 24 hours or not, is considered in the category of being "24 hours old", and anything cooked in this utensil would be permitted¹³. However one cannot apply this logic here, since it's quite evident that these machines are used multiple times each day.

However there may be a way to be lenient. In chain coffee houses, such as Starbucks, the employees are usually careful with hygiene and try to avoid cross contamination, and thus keep their machinery separated from other products when they clean them¹⁴. Certainly, if a person is aware that this is the case, even if by asking the non-Jew themselves¹⁵, as to how they wash the dishes, there is room for the coffee to be permitted.

¹⁰שו"ע יו"ד סי' צ"ה:ג ועי' שש"כ פ"א סעי' מ"א ובהערה קכ"ב ושו"ת מנח"י ח"ב סי' ק' ושו"ת באר משה ח"ז קונ' אלקטריק סי' ס' שם (ולא עיר משיטת האג"מ

בכור"מ אר"ח ח"א סי' קד וח"ג סי' נ"ח ד"ה וכן, ויו"ד ח"ב סי' כ"ח-ט וח"ג סי' י')

¹¹ ש"ך סי' צ"ה סק"כ וט"ז סי' צ"ד סק"א עי' במ"מ הנ"ל

¹² עי' ש"ך סי' צ"ג ס"ק א

¹³ סתם כלים אינם בן יומו שו"ע סי' קכ"ב:ו וש"ך סי' קי"ב סק"ג

¹⁴ מדין כלים מיוחדים עי' רמ"א סי' צ"ו:ו ט"ז שם ויד אפרים סי' קי"ב:ב ושו"ת אהל משה מהדורא תנינא סי' קי"ז

¹⁵ דנאמנין בזה עי' שו"ע יו"ד סי' ס"ט:י ש"ך וט"ז שם ופ"ת ס"ק י"ז שם וראה שו"ע ר סי' תנ"א:ה

Buying with the intention of returning

Question: Reuven is considering purchasing a product with the intention of returning it if he isn't satisfied with his purchase. Is he permitted to do so?

Answer: It is forbidden to purchase something from a store that has a return policy with the intention to return it even if the store is owned by non-Jews. If one intends on keeping it but leaves room to return it, if the store is owned by a Jew, there is an issue with using the product until the time period of when he could return it passes, because of Ribbis. If however, the consumer has no intention at the time of sale to return it, he is allowed to use it, and even if he does return it later, it does not constitute Ribbis.

Discussion: The Gemara¹ quotes a Baraisa which explains “If a person sold a field or house and the seller said to the buyer: “Whenever I will have money to buy back the property you must return it to me, the transaction is forbidden”.

Rashi² explains that the reason the sale is forbidden is because it is considered Ribbis. This is because, should the seller eventually redeem the property, it will emerge that there never really was a sale and the purchase price paid by the buyer to the seller was in effect merely a loan. In return for this, the buyer had use of the property until the purchase price was refunded, and the buyer did not have to pay anything for this tenancy.

The Poskim³ discuss a case where the buyer refunds the seller for the use he had of the property, and question if that “refund” would be considered Ribbis. Most⁴ hold that it would indeed be considered Ribbis.

The concern here is that since at any time there is a possibility that the seller will come into some money to “buy back” the property, and the result would be that the sale, is not a sale from the outset. What’s inferred from this is, that any sale made with a condition that could make the sale void from the beginning, is not considered a sale and would be a question of Ribbis.

The Gemara (Arachin⁵) cites a case regarding the din of “Botei Ari Chomo”, when one sells his house in Eretz Yisrael, and has a year to redeem it. If he does redeem it, it is considered Ribbis, since the buyer had use of the house for the amount of time before it was redeemed by the seller. The Gemara explains that the reason the buyer is permitted to make use of the property is only because a clear exception given by the Torah with regards to “Botei Ari Chomo”.

From here it is clear that any sale that has a time limit allowing the seller to refund the money, the buyer is not allowed to have any use of the item until the time period has elapsed⁶.

¹ בבא מציעא ס"ה:

² שם ד"ה אסור

³ ע"י ט"ז יו"ד סי' קע"ד סק"ד, ס' ברית יודא פ"א אות י"ג

⁴ ראה רמ"א סי' ק"ס:ה ובביאור הגר"א אות ט', ושוע"ר הל' רבית ס:ה

⁵ ל"א.

⁶ ע"י פ"ת סי' קע"ד סק"ב

Some poskim maintain⁷ that when the seller “creates” the option of a “refund”, for his own benefit, in that case there would be no sale and it could be considered Ribbis. The reason being since in order for the sale to take effect, there needs to be a transformation from the seller’s domain to the buyer, where in this case it’s still considered in the seller’s domain, since he has the option of taking it back.

However if the buyer stipulates this condition, (that if he doesn’t like the purchase he will return it) then it would be considered a sale and complete transfer from the sellers domain to the buyers, and when the buyer does return the item, it would be like a whole new purchase/sale (eg:the buyer selling it back to the initial seller)

The Alter Rebbe in Hilchos Ribbis⁸ writes “even if the buyer has the option of returning the purchase (where this is a pre-sale condition) it is considered Ribbis for the buyer to make use of the purchase, until the time that was agreed upon passes.

Regarding a store that has a return policy allowing a product to be returned at a later date, if the owner is Jewish or its owed by a Jewish corporation, it would be forbidden for a Jewish costumer to use the product if he bought it with the intention, that if he doesn’t want it, he will return it, for that would be Ribbis.

If however the store is owned by a non-Jew there would be no issue of Ribbis.

This holds true regarding the issue of Ribbis. However, the Gemara ⁹says that part of the Issur of Gnievah is also Gneivas Da’as. The Halacha¹⁰ is that any deception in business whether between two Jews or even a Jew and a non-Jew; one violates the Issur of Gneivas Da’as.

Based on this, in most cases the assumption of the store owner is that the sale will be absolute and the only reason they offer a return policy is to attract customers. Therefore, if one were to make a purchase with the intention to return it, even from a store owed by a non-Jew, it would be Genivahs Da’as, and in legal terms it would be “buyers Fraud”.

⁷עי' שו"ת מנחת אלעזר ח"א סי' מ"ד

⁸סעי' נ"ה

⁹חולין צ"ד.

¹⁰שו"ע חו"מ סי' רכ"ח:ו ושוע"ר הל' גניבת דעת ס:י-יא

Blowing Shofar in Elul

Question: Does the Minhag of blowing Shofar after Shacharis during the month of Elul, also apply when davening without a minyan?

Answer: The custom of blowing the Shofar during Elul applies mainly, for a Minyan. However, if one Davens at home he should still blow the Shofar after Davening and especially if there are women or girls in the house who would not hear the Shofar in Shul or a Minyan. My father A"H would make an effort to blow the Shofar at home, for my mother and sisters.

Discussion: The Pirki D'rab Eleazar⁹⁰ teaches that on Rosh Chodesh Elul Hashem told Moshe to ascend the mountain to receive the second Luchos, and the Shofar was blown throughout the camp so that the Yidden should not sin again. Therefore, Chazal instituted that we sound the Shofar during the month of Elul in order to awaken the Yidden to do Teshuvah.

The implication of this Midrash is that the blowing of the Shofar has the power to stir our emotions to do Teshuvah. This is especially true when the Shofar blowing is done in public, as the posuk says "blowing the Shofar in the **city**" and "they blew the Shofar throughout the **camp**".

Therefore the Chachamim established the custom in Ashkenazic communities to sound the Shofar every day during the month of Elul, after davening⁹¹.

It would seem that hearing the Shofar blown in public, has a great and powerful effect to bring one to do Teshuvah. This would indicate that the custom of blowing the Shofar was only established during a Minyan, because a Minyan has the power of a public group, and as such there would be no concept for someone who davened at home, to blow the Shofar after Davening⁹².

There is however a second reason brought by the Rishonim⁹³ as to the custom of blowing the Shofar in the month of Elul is to "confuse" the Satan and "throw him off his game" through sounding the shofar earlier.

The Rama⁹⁴ writes that the Shofar is not blown on Erev Rosh Hashanah, and the Magen Avraham⁹⁵ gives two explanations for this 1) in order to make a distinction between the blowing of the Shofar which is only a Reshus and that of a Chiyuv and 2) in order to confuse the Satan as to when Rosh Hashana actually occurs. According to the latter reason, it would seem that a person should still hear the shofar even if he is davening without a minyan.

There is another reason why one should blow the Shofar in his house, since in most cases the women of the house don't Daven in Shul, and as such they would miss out on the hearing of the shofar. Nowadays it has become established to blow the Shofar during Elul even if one doesn't necessarily know the reason for the custom, and for them it is a part of the Elul preparations, and it has the same power as if blowing the shofar in a Minyan. (One could add that we find that although women have no obligation in hearing Shofar even on Rosh Hashanah yet they are allowed to blow even though

⁹⁰פמ"ו

⁹¹טור ורמ"א סי' תקפ"א:א

⁹²עי' שו"ת צי"א חי"ב סי' מ"ה

⁹³עי' רא"ש סוף ר"ה והמרדכי שם בתחילתה הובא בטור שם

⁹⁴שם סעי' ג

⁹⁵שם סקי"ד

blowing the Shofer on R"H for no reason is forbidden because it gives them Nachas Ruach⁹⁶, how much more so in this case).

It is with tremendous gratitude to Hashem for his immense kindness that we welcome you to the wedding of our dear children Menachem Mendel and Zisi שיחיו.

We are grateful to our many friends and family who have traveled from far and near to participate in this joyful occasion, and for all your good wishes of Mazel tov and blessings to the Chosson and Kallah and families.

As an expression of our gratitude we share with you this memento which contains a collection of letters from the Rebbe and ten Halachic essays that were originally written by the Chosson as a daily Halacha email, L'iluy Nishmas - להבחל"ה - his dear father Rabbi Yitzchok Zirkind A"H. We hope that this will further encourage everyone to increase even more in their learning and practice of Halacha. Note - the Halachic conclusions are for awareness only. For an actual ruling please consult your Rov.

This is a part of over 100 Halachic issues that were written by the Chosson, and will be published with G-d's help. If anyone would like to kindly help sponsor this Sefer, please contact oldhebrewbooks@gmail.com.

May Hashem bestow his bountiful blessings on you, your families and Klal Yisroel, and may we merit being able to go from this simcha to rejoicing in the ultimate simcha of the coming of Moshiach Now!

With blessings for a Ksivah V'chasima Tova leshana Tova Umesuka

The Zirkind and Wolf families

A decorative border with intricate floral and scrollwork patterns surrounds the text.

Memento

wedding celebration of

Menachem Mendel

and Zisi

Zirkind

28 Menachem-Av, 5775